

บทที่ 2

วิวัฒนาการ แนวความคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการคุ้มครองของกฎหมายลิขสิทธิ์ จากการกระทำอันเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์

นับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ไม่ว่าผลงานที่บุคคลต่าง ๆ จะได้จัดทำขึ้นไม่ว่าจะอยู่ในรูปแบบของหนังสือ คนตรี ภาพวาด รูปปั้น จนมาถึงการอยู่ในรูปแบบของ เทปเพลง แผ่นเสียง วิดีโอเทป ซีดีหรือโปรแกรมคอมพิวเตอร์สิ่งเหล่านี้เกิดจากการสร้างสรรค์แห่งภูมิปัญญาอันปราศจากขอบเขตของมนุษย์ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความเจริญทางวัฒนธรรมในแต่ละสังคม บุคคลผู้ก่อให้เกิดงานอันเป็นที่มาแห่งลิขสิทธิ์ เรียกกันว่า “ผู้สร้างสรรค์” (Author) ส่วนกฎหมายซึ่งได้รับการบัญญัติขึ้นเพื่อกำหนดหลักเกณฑ์ของการคุ้มครองงานในลักษณะต่างๆ ของผู้สร้างสรรค์นั้น เรียกกันว่า “กฎหมายลิขสิทธิ์” (Copyright Law) (ไชยยศ เหมะรัชตะ, 2545, หน้า 25)

1. วิวัฒนาการและแนวคิด ทฤษฎีการคุ้มครองลิขสิทธิ์

แนวคิดในการให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้สร้างสรรค์งานอันมีลิขสิทธิ์นั้น มีที่มาจากหลักการในทางเศรษฐกิจที่ว่า ผู้ใดได้ทำการสร้างสรรค์สิ่งใดขึ้นมา ก็สมควรเป็นผู้ที่สามารถแสวงหาประโยชน์จากสิ่งของตนเองได้สร้างสรรค์นั้นเพื่อให้คุ้มค่ากับการใช้ความวิริยะอุตสาหะตลอดจนความคิดในการสร้างสรรค์และในการให้ความคุ้มครองประโยชน์นี้จะเป็นแรงจูงใจให้บุคคลทั่วไปสร้างสรรค์งานในลักษณะต่าง ๆ ตามแรงบันดาลใจที่เกิดขึ้น รวมทั้งความปรารถนาที่จะเผยแพร่ผลงานของตนให้สาธารณชนได้มีโอกาสรับอรรถรสทางความคิด

1.1 เหตุผลของการคุ้มครองลิขสิทธิ์

กฎหมายลิขสิทธิ์ เป็นกฎหมายที่ให้ความคุ้มครองแก่บุคคลที่สร้างสรรค์ผลงานในสาขาต่างๆ อันก่อให้เกิดประโยชน์และมีคุณค่าแก่สังคม ลิขสิทธิ์ถือเป็นทรัพย์สินทางปัญญาประเภทหนึ่งที่ทำให้สิทธิเด็ดขาดแก่เจ้าของลิขสิทธิ์ในอันที่จะแสวงหาประโยชน์จากผลงานทางปัญญาของตน

ได้อย่างเต็มที่ และเมื่อระยะเวลาในการคุ้มครองสิ้นสุดลงแล้ว ผลงานทางปัญญาเหล่านั้นก็จะตกเป็นสมบัติของสาธารณะ (Public Domain) ที่สาธารณชนทั่วไปสามารถใช้ประโยชน์จากงานนั้นได้อย่างเต็มที่โดยไม่จำเป็นต้องจ่ายค่าตอบแทนให้แก่เจ้าของลิขสิทธิ์อีกต่อไป

อย่างไรก็ตาม แม้เจ้าของลิขสิทธิ์จะมีสิทธิแต่เพียงผู้เดียวในการแสวงหาประโยชน์จากงานอันมีลิขสิทธิ์ตลอดระยะเวลาที่ได้รับความคุ้มครอง แต่กฎหมายลิขสิทธิ์ก็มีระบบที่จะป้องกันไม่ให้เจ้าของลิขสิทธิ์ มีสิทธิผูกขาดมากเกินไป ด้วยการเปิดโอกาสให้สาธารณชนสามารถใช้ประโยชน์จากงานอันมีลิขสิทธิ์นั้นได้ ตราบเท่าที่การใช้ประโยชน์จากงานอันมีลิขสิทธิ์นั้นไม่ขัดต่อการแสวงหาประโยชน์ตามปกติของเจ้าของลิขสิทธิ์ และไม่กระทบกระเทือนต่อสิทธิของเจ้าของลิขสิทธิ์เกินสมควร กฎหมายลิขสิทธิ์ จึงเป็นเสมือนกฎหมายที่สร้างดุลแห่งผลประโยชน์ (Balance of Interest) ระหว่างบุคคลที่ได้สร้างสรรค์ผลงานทางปัญญา ในอันที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเต็มที่กับสาธารณชนที่จะสามารถใช้ประโยชน์จากงานอันมีลิขสิทธิ์นั้น ไม่ว่าจะเพื่อการชื่นชมงานอันมีลิขสิทธิ์นั้นหรือเพื่อการศึกษาวิจัยต่อยอดงานอันมีลิขสิทธิ์นั้นต่อไป

กฎหมายลิขสิทธิ์แต่เดิมนั้นให้ความสำคัญคุ้มครองผลงานของผู้สร้างสรรค์เฉพาะในสาขาวรรณกรรม และศิลปกรรมเท่านั้น เนื่องจากว่างานเหล่านี้เป็นผลงานทางปัญญาของมนุษย์ที่ผู้สร้างสรรค์ต้องใช้ความวิริยะอุตสาหะในการสร้างสรรค์ขึ้น ผลงานต่างๆ ในสาขาวรรณกรรมหรือศิลปกรรม เช่น บทกวี นวนิยาย งานจิตรกรรม หรืองานประติมากรรม จึงนับได้ว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าในตัวเอง แต่ในปัจจุบัน ขอบเขตของการคุ้มครองงานอันมีลิขสิทธิ์ได้ขยายออกไปมากขึ้น ผลงานทางปัญญาของมนุษย์หลายประเภทได้รับความคุ้มครองภายใต้ระบบลิขสิทธิ์ด้วย เช่น งานดนตรีกรรม งานนาฏกรรม งานภาพยนตร์ และ โปรแกรมคอมพิวเตอร์ นอกจากนี้ กฎหมายลิขสิทธิ์ยังให้ความสำคัญแก่ผู้ผลิตสิ่งบันทึกเสียง โสตทัศนวัสดุ และผู้ที่ทำงานต่างๆ ออกเผยแพร่เสียงแพร่ภาพต่อสาธารณชนผ่านทางวิทยุกระจายเสียงหรือวิทยุโทรทัศน์หรือระบบที่คล้ายคลึงกันอีกด้วย

ลิขสิทธิ์เป็นสิทธิแต่เพียงผู้เดียวของเจ้าของลิขสิทธิ์ในการทำซ้ำ ดัดแปลง และนำงานอันมีลิขสิทธิ์นั้น ออกเผยแพร่ต่อสาธารณชน นอกจากนี้เจ้าของลิขสิทธิ์ในงานบางประเภท คือ งานภาพยนตร์ งานสิ่งบันทึกเสียง งานโสตทัศนวัสดุ และ โปรแกรมคอมพิวเตอร์ ยังมีสิทธิในการนำสำเนางานนั้นออกให้เช่าด้วย ซึ่งถือได้ว่าเป็นการให้สิทธิพิเศษแก่เจ้าของงานเหล่านี้เพิ่มเติมเนื่องจากงานเหล่านี้มักมีช่วงระยะเวลาในการแสวงหาประโยชน์ได้ไม่นานมากนัก การให้เจ้าของลิขสิทธิ์มีช่องทางในการแสวงหาประโยชน์เพิ่มขึ้น จึงน่าจะทำให้เจ้าของลิขสิทธิ์ได้รับผลตอบแทนจากการลงทุนสร้างสรรค์ผลงานนั้นได้เร็วขึ้น และสามารถนำผลตอบแทนที่ได้รับนั้นไปลงทุนในการสร้างสรรค์งานอื่นที่มีประโยชน์ต่อสังคมต่อไป

ในความเป็นจริง การคุ้มครองงานอันมีลิขสิทธิ์นั้น มีระดับไม่สูงมากนักเมื่อเปรียบเทียบกับทรัพย์สินทางปัญญาประเภทอื่น กฎหมายลิขสิทธิ์เพียงให้ ความคุ้มครองการแสดงออกทางความคิด (Expression of Idea) ของผู้สร้างสรรค์ โดยมีได้ให้ความคุ้มครองความคิดของผู้สร้างสรรค์ ดังนั้น เมื่อบุคคลใดก็ตามสร้างสรรค์ผลงานทางปัญญายิ่งขึ้น หากผลงานนั้นมีได้มีการทำซ้ำ หรือ คัดแปลงงานอันมีลิขสิทธิ์ของผู้อื่น ผลงานอันนั้นนับได้ว่าเป็นงานสร้างสรรค์ที่ผู้สร้างสรรค์ได้ ก่อให้เกิดขึ้นด้วยตนเอง จึงได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเช่นกัน แม้ผลงานที่สร้างขึ้นภายหลัง จะอยู่ภายใต้ความคิดเดียวกันกับผลงานที่ได้สร้างสรรค์ขึ้นมาก่อนก็ตาม ด้วยเหตุนี้กฎหมายลิขสิทธิ์ จึงคุ้มครองงานอันมีลิขสิทธิ์ ด้วยระยะเวลาที่ค่อนข้างยาวนานเมื่อเปรียบเทียบกับทรัพย์สินทาง- ปัญญาประเภทอื่น เช่น กฎหมายสิทธิบัตร การประดิษฐ์ให้ความคุ้มครองการประดิษฐ์ที่ได้รับ สิทธิบัตรเป็นเวลา 20 ปีนับแต่เมื่อยื่นคำขอรับสิทธิบัตร กฎหมายสิทธิบัตรการออกแบบผลิตภัณฑ์ ให้ความคุ้มครองเป็นเวลา 10 ปี แต่ผู้สร้างสรรค์งานอันมีลิขสิทธิ์จะได้รับความคุ้มครองตลอดอายุ ของบุคคลนั้นและอีก 50 ปีหลังจากที่ผู้สร้างสรรค์นั้นถึงแก่ความตาย (นันทน อินทนนท์, 2550, หน้า 2)

สาระสำคัญของการคุ้มครองด้านลิขสิทธิ์นั้นอยู่ที่ว่าเจ้าของลิขสิทธิ์จะมีสิทธิ์อะไร หากมี ผู้อื่นมาล่วงละเมิดสิทธิเหนืองานของเขาลิขสิทธิ์จึงมีลักษณะเป็นสิทธิในทางนิเสธ (Negative Right) คือสิทธิที่จะห้ามบุคคลอื่นมาล่วงละเมิด รวมตลอดถึงสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาแก้ไขความเสียหายทั้งทางแพ่งและทางอาญาด้วย เหตุที่ต้องให้ความคุ้มครองแก่ลิขสิทธิ์มีเหตุผลดังนี้ (รัชชชัย สุภผลศิริ, 2544, หน้า 12-13)

1.1.1 เหตุผลทางด้านความเป็นธรรมตามธรรมชาติ (Principle of Natural Justice)

โดยที่ผู้สร้างสรรค์เป็นผู้ใช้สติปัญญา ความชำนาญ และแรงงานในการสร้างงาน เขา จึงควรเป็นเจ้าของงานที่มีสิทธิแต่เพียงผู้เดียวที่จะกำหนดรูปแบบ และสภาพ ตลอดจนเวลาของการ ใช้งานนั้น โดยป้องกันมิให้ผู้อื่นมาใช้ประโยชน์จากงานของตน โดยมีได้รับอนุญาต และหากงาน นั้นสามารถสร้างมูลค่าเป็นทรัพย์สินขึ้นมา ผู้สร้างสรรค์ก็ควรได้รับประโยชน์จากการนั้นในรูปของ ค่าตอบแทนการใช้สิทธิ (Royalty)

1.1.2 เหตุผลทางด้านเศรษฐกิจ (Economic Argument)

การสร้างงานนั้นจำเป็นต้องมีการลงทุนไม่ว่าในขณะสร้างงาน หรือการนำงานออก เผยแพร่ต่อสาธารณชน ผู้ลงทุนย่อมคาดหวังผลกำไรจากการลงทุนดังกล่าว จึงจำเป็นต้องให้ความ คุ้มครองแก่ผู้ลงทุน

1.1.3 เหตุผลทางด้านวัฒนธรรม (Cultural Argument)

งานสร้างสรรค์จะกลายเป็นสมบัติทางวัฒนธรรมของชาติ ทั้งในแง่ของการสะท้อน หรืออบรมให้เห็นวัฒนธรรมในรูปแบบต่าง ๆ รวมทั้งแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงในสังคม จึงเป็นประโยชน์แก่สาธารณะในการสร้างเสริมวัฒนธรรมให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น

1.1.4 เหตุผลทางด้านสังคม (Social Argument)

การเผยแพร่งานต่อสาธารณชนทำให้เกิดความเชื่อมโยง และหล่อหลอมความรู้ของคนในสังคมทุกฐานะ เพศ อายุ และผิว การให้ความคุ้มครองแก่งานสร้างสรรค์จึงก่อให้เกิดความมั่นคงและเป็นปึกแผ่นของสังคม

1.2 ทฤษฎีการคุ้มครองลิขสิทธิ์

จากแนวความคิดเกี่ยวกับการคุ้มครองลิขสิทธิ์ของนักกฎหมายมี 2 ทฤษฎี ซึ่งมีความเห็นแตกต่างกันคือ (ประพทนต์ สุภรัตนมณี, 2537, หน้า 2-7)

1.2.1 ทฤษฎีเสรีนิยม

แนวความคิดของทฤษฎีนี้เห็นว่า บรรดาสิ่งนิพนธ์ จากความนึกคิดของมนุษย์นั้นสมควรให้สาธารณชนโดยทั่วไปใช้ประโยชน์ได้อย่างเสรีเพื่อเป็นการผลักดัน และส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าของประเทศ ทั้งนี้เนื่องจากผลงานอันเกิดจากความนึกคิดของมนุษย์ไม่ควรที่จะถือว่าเป็นสิ่งนิพนธ์อย่างแท้จริงได้ เพราะความนึกคิดของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ย่อมจะอาศัยจากการได้รับความคลาใจจากความนึกคิดของบรรพบุรุษ ไม่ว่าจะโดยทางตรงหรือโดยทางอ้อม ความนึกคิดอันเป็นความริเริ่มอย่างแท้จริง โดยเอกเทศเป็นสิ่งที่ไม่น่าจะเกิดขึ้นได้ ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่าสิ่งนิพนธ์ของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ความจริงเป็นผลผลิตทางสังคม ดังนั้น ประโยชน์อันเกิดจากสิ่งนิพนธ์ดังกล่าวจึงสมควรตกเป็นของสังคม ซึ่งความนึกคิดของมนุษย์นับได้ว่าเป็นทรัพย์สินของมนุษยชาติที่มีคุณค่าสูงสุดอันสมควรแก่การยอมรับนับถือของสาธารณชน การใช้ประโยชน์จากความนึกคิดของมนุษย์จึงสมควรปล่อยให้เป็นของสาธารณชนอย่างเสรี ซึ่งก็หมายความว่าบรรดางานสร้างสรรค์อันมีลิขสิทธิ์ตกเป็นสมบัติของสาธารณะมิใช่สมบัติของผู้ผลิตแต่อย่างใด

1.2.2 ทฤษฎีคุ้มครองป้องกัน

แนวความคิดเห็นของทฤษฎีนี้เห็นว่า ลิขสิทธิ์สมควรได้รับการคุ้มครองป้องกันเช่นเดียวกับสิทธิในทางแพ่งโดยทั่วไป และอ้างว่าลิขสิทธิ์เป็นสิทธิที่ใช้ยับยั้งบุคคลทั่วไปอย่างหนึ่ง ซึ่งมีลักษณะพิเศษ โดยมีเหตุผลสนับสนุน 2 ประการ ซึ่งเหตุผล 2 ประการนี้ทำให้หลักของลิขสิทธิ์แตกต่างกันออกไปด้วย คือ

ประการแรก เห็นว่าชีวิตในส่วนของจิตใจ และสติปัญญา ก็เป็นส่วนหนึ่งของสภาพบุคคล(Personality) เมื่อสภาพบุคคลได้รับความคุ้มครอง(Protection of One's Personality)การ แสดงออกทางความนึกคิดอันเป็นรูปธรรมก็เป็นส่วนหนึ่งแห่งสภาพบุคคล ซึ่งน่าจะได้รับความคุ้มครองด้วย จากเหตุผลสนับสนุนนี้ ลิขสิทธิ์มีความโน้มเอียงไปในทางที่เห็นว่า ลิขสิทธิ์เป็นสิทธิในสภาพบุคคล (Right of Personality)

ประการที่สอง เห็นว่าสิ่งนิพนธ์(งานสร้างสรรค์)อันเป็นผลงานของบุคคลใดบุคคลหนึ่งย่อมตกเป็นของบุคคลนั้นแต่เพียงผู้เดียว ถ้าสิ่งนั้นมีคุณค่าทางเศรษฐกิจ ย่อมเป็นกรรมสิทธิ์ของบุคคลนั้น หรืออย่างน้อยที่สุดก็สมควรได้รับการคุ้มครอง เช่นเดียวกับกรรมสิทธิ์ของบุคคลนั้น ซึ่งจากเหตุผลสนับสนุนนี้ จึงเป็นที่มาของแนวความคิดที่ว่า ลิขสิทธิ์เป็นกรรมสิทธิ์ และเป็นสิทธิในทรัพย์สินที่ไม่มีรูปร่าง (Right of Incorporeal Personality)

การให้ความคุ้มครองแก่ลิขสิทธิ์ตามแนวความคิดของทฤษฎีคุ้มครองป้องกัน ทำให้บุคคลมีกำลังใจในการสร้างสรรค์ผลงานชิ้นมากกว่าทฤษฎีเสรีนิยม แต่ก็จะทำให้ลิขสิทธิ์ไม่มีขอบเขตอันจำกัด ซึ่งแนวคิดตามทฤษฎีเสรีนิยมก็ทำให้สังคมได้รับประโยชน์จากงานสร้างสรรค์ แต่หาก ให้ความคุ้มครองป้องกันแก่ผู้สร้างสรรค์แต่เพียงอย่างเดียว สาธารณชนก็ไม่อาจได้รับประโยชน์จากผลงานสร้างสรรค์นั้นได้ ทั้งสองทฤษฎีจึงมีข้อดีและข้อเสีย กฎหมายของประเทศต่างๆ จึงนำทฤษฎีทั้งสองมาผสมผสานปรับใช้ โดยการให้ผู้สร้างสรรค์ หรือทายาทผู้รับมรดกในงานสร้างสรรค์นั้นได้รับประโยชน์จากการคุ้มครองโดยกฎหมายภายในระยะเวลาที่กำหนดแน่นอน และหลังจากนั้นก็ปล่อยให้บุคคลโดยทั่วไปได้ใช้ประโยชน์ได้ ซึ่งจะทำให้เกิดผลในทางส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าในการพัฒนาวัฒนธรรมของประเทศเป็นอย่างมาก

1.2.3 การคุ้มครองลิขสิทธิ์ในยุคดิจิทัล

การพัฒนาการอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ และการสื่อสารทางอิเล็กทรอนิกส์ ได้ทำให้ปัญหาของการใช้ประโยชน์จากงานอันมีลิขสิทธิ์มีเพิ่มมากยิ่งขึ้นด้วย ซึ่งในปัจจุบันสื่อที่บันทึกข้อมูลความรู้ต่างๆ ได้เปลี่ยนแปลงไปมาก เช่น เดิมตัวอักษรของงานวรรณกรรมมักจะถูกบันทึกอยู่บนแผ่นกระดาษ เสียงถูกบรรจุอยู่ในแถบแม่เหล็ก ส่วนรูปภาพถูกบันทึกอยู่บนวัสดุรองรับที่ส่วนใหญ่จะเป็นกระดาษหรือผ้าเท่านั้น แต่ปัจจุบัน ทั้งตัวอักษร เสียง และรูปภาพจำนวนมากที่ถูกบันทึกอยู่บนสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น แผ่นดิสเก็ต แผ่นซีดี หรือแผ่นดีวีดี เป็นต้น และข้อมูลความรู้เหล่านี้ในปัจจุบันก็ถูกบันทึกรวมกันเป็นสื่อผสมที่มีตัวหนังสือ เสียง และรูปภาพถูกบันทึกอยู่ในวัสดุรองรับเดียวกัน

ไม่เพียงแต่ข้อมูลความรู้จะถูกบันทึกในสื่ออิเล็กทรอนิกส์เท่านั้น แต่การถ่ายทอดข้อมูลความรู้เหล่านี้ก็มีช่องทางมากยิ่งขึ้นการสื่อสารด้วยระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตนับเป็น วิธีการ

สำคัญที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ทั้งเจ้าของลิขสิทธิ์และสาธารณชน ในแง่ของเจ้าของลิขสิทธิ์นั้น การสื่อสารทางอินเทอร์เน็ตช่วยให้เจ้าของลิขสิทธิ์สามารถเผยแพร่ผลงานของตนเองได้โดยง่าย เสียค่าใช้จ่ายน้อย และเข้าถึงกลุ่มคนได้เป็นจำนวนมาก การแสวงหาประโยชน์จากงานอันมีลิขสิทธิ์ผ่านระบบเครือข่ายทางอินเทอร์เน็ตได้มีปริมาณเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ ในส่วนสาธารณชนก็ได้รับประโยชน์จากการเข้าถึงข้อมูลความรู้ต่างๆ ได้ง่าย สะดวกรวดเร็ว และเสียค่าใช้จ่ายน้อยลง

แม้ว่าเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ และการสื่อสารทางอินเทอร์เน็ต จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่เจ้าของลิขสิทธิ์มาก แต่ขณะเดียวกันเทคโนโลยีนี้ก็ก่อให้เกิดผลกระทบแก่เจ้าของลิขสิทธิ์ด้วย เช่นเดียวกัน เนื่องจากเทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ได้ทำให้การทำงานอันมีลิขสิทธิ์ต่างๆ เป็นไปได้โดยสะดวกรวดเร็ว เสียค่าใช้จ่ายน้อย และมีคุณภาพเท่าเทียมกับต้นฉบับ การละเมิดลิขสิทธิ์จึงสามารถทำได้โดยง่าย นอกจากนี้ การนำงานอันละเมิดลิขสิทธิ์นั้นออกเผยแพร่ต่อสาธารณชนต่อไป โดยผ่านระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตก็เป็นไปได้โดยง่าย เสียค่าใช้จ่ายน้อย และสามารถเผยแพร่งานอันละเมิดลิขสิทธิ์นั้นต่อสาธารณชนในวงกว้างด้วย ด้วยเหตุนี้ เจ้าของลิขสิทธิ์ โดยเฉพาะกลุ่มอุตสาหกรรมคอมพิวเตอร์และบันเทิงในประเทศพัฒนาแล้ว จึงได้ผลักดันให้มีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายลิขสิทธิ์ เพื่อให้มีการคุ้มครองงานอันมีลิขสิทธิ์ที่เข้มงวดและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ขอบเขตของการคุ้มครองงานอันมีลิขสิทธิ์ให้กว้างขวาง และเข้มงวดขึ้นนั้น ได้มีการผลักดันให้ประเทศต่างๆ ปรับปรุงระบบกฎหมายลิขสิทธิ์ให้เอื้อประโยชน์ต่อเจ้าของลิขสิทธิ์ โดยการผลักดันให้มีการจัดทำสนธิสัญญาระหว่างประเทศเกี่ยวกับการคุ้มครองงานอันมีลิขสิทธิ์ในเวทีขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาแห่งโลก (World Intellectual Property Organisation: WIPO) และ โดยผ่านเวทีการเจรจาข้อตกลงการค้าเสรี (Free Trade Agreement)

หลักการสำคัญของการขยายความคุ้มครองงานอันมีลิขสิทธิ์ ที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีสารสนเทศ ทั้งขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาแห่งโลก และของข้อตกลงการค้าเสรีที่สหรัฐอเมริกา ทำกับประเทศต่างๆ นั้น ไม่ได้มีความแตกต่างกันมากนัก กล่าวคือ การคุ้มครองงานอันมีลิขสิทธิ์จะเป็นไปโดยเข้มงวดมากยิ่งขึ้นด้วยการขยายอายุการคุ้มครองงานอันมีลิขสิทธิ์ออกไป การกำหนดให้การทำซ้ำชั่วคราวเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ การกำหนดให้เจ้าของลิขสิทธิ์มีสิทธิในการจำหน่าย และสิทธิในการให้เช่างานอันมีลิขสิทธิ์ทุกประเภท การกำหนดให้เจ้าของลิขสิทธิ์ได้รับความคุ้มครองข้อมูลบริหารสิทธิ (Right Management Information) และกำหนดมาตรการในการป้องกันการหลีกเลี่ยงเทคโนโลยี (Technological Protection Measure) รวมทั้งการกำหนดรับผิดชอบของผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ต (Internet Service Provider) ด้วย

ในการกำหนดหลักการใหม่ๆ โดยขยายขอบเขตของการให้ความคุ้มครองเจ้าของลิขสิทธิ์เพิ่มขึ้นได้ช่วยให้เจ้าของลิขสิทธิ์สามารถป้องกันการละเมิดลิขสิทธิ์ในสื่ออิเล็กทรอนิกส์ได้

อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น แต่ขณะเดียวกัน การขยายความคุ้มครองโดยไม่คำนึงถึงโอกาสในการเข้าถึงความรู้ของสาธารณชนอาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อสังคมที่จะได้รับประโยชน์จากข้อมูลความรู้ในงานอันมีลิขสิทธิ์นั้นได้ เพื่อให้เกิดความชัดเจนยิ่งขึ้น (นันทน อินทนนท์, 2550, หน้า 3.)

1.3 ระบบของลิขสิทธิ์

การคุ้มครองลิขสิทธิ์ได้มีการพัฒนาขึ้นมาจนเป็นระบบลิขสิทธิ์ ระบบลิขสิทธิ์ใหญ่ ๆ ในโลกนี้มีพื้นฐานจากแนวความคิดของสังคมแต่ละสังคม การที่ถือว่าเหตุผลการคุ้มครองลิขสิทธิ์หนึ่งสำคัญกว่าเหตุผลอื่น ย่อมทำให้กฎหมายลิขสิทธิ์ในระบบกฎหมายนั้น แตกต่างไปจากกฎหมายลิขสิทธิ์ของระบบอื่น ๆ แม้ในประเทศที่อยู่ในระบบกฎหมายเดียวกัน ก็ยังอาจมีกฎหมายลิขสิทธิ์ที่แตกต่างกันไปได้เช่นกัน ระบบลิขสิทธิ์จึงแบ่งออกเป็น 3 ระบบใหญ่ คือ (ชัชชัย สุขผลศิริ, 2544, หน้า 15-20)

1.3.1 ระบบสิทธิของผู้สร้างสรรค์ หรือระบบภาคพื้นยุโรป ('droit d'auteur' or Continental European Systems)

ระบบสิทธิของผู้สร้างสรรค์ หรือระบบภาคพื้นยุโรป หรือจะเรียกว่า หรือระบบสิทธิของผู้ประพันธ์ (Author's Right) นี้จัดเป็นระบบปัจเจกชนนิยม (Individualistic) ซึ่งเน้นความสำคัญที่ผู้สร้างสรรค์งาน กล่าวคือ สิทธิในงานนั้นก่อกำเนิดมาจากการสร้างสรรค์ส่วนบุคคล งานจึงเป็นส่วนหนึ่งของบุคลิกภาพ (Personality) ของผู้สร้างสรรค์และจักเกี่ยวโยงอยู่กับเขาไปชั่วชีวิต โดยถือว่างานนั้นเริ่มต้นมาจากจิตใจของผู้สร้างสรรค์ อันมีลักษณะทางสติปัญญา และไม่มีตัวตน จนกระทั่งถูกถ่ายทอดลงในวัตถุที่จับต้องได้ ผู้สร้างสรรค์จึงควรเป็นผู้เดียวที่มีสิทธิจะใช้งานนั้นๆ ให้เกิดประโยชน์ใดๆ

1.3.2 ระบบแองโกลแซกซัน หรือระบบสิทธิในการทำสำเนา (Anglo-saxon or 'Copyright' Systems)

พื้นฐานทางปรัชญาของ สิทธิในการทำสำเนา (Copyright) มีความย่อหย่อนกว่าสิทธิของผู้ประพันธ์ (Author's Right) ทั้งนี้ โดยเป็นสิทธิที่จะป้องกันการคัดลอกตัวงานและมีวัตถุประสงค์เพื่อปกป้องเจ้าของสิทธิจากการที่ผู้อื่นมาทำซ้ำงานนั้น โดยมิได้รับอนุญาต ซึ่งโดยแก่นแท้แล้ว ลิขสิทธิ์จึงเป็นแนวคิดในทางนิเสธ (Negative) คือ เป็นสิทธิที่ใช้ป้องกันไม่ให้ผู้อื่นมายุ่งเกี่ยวกับงานที่มีลิขสิทธิ์โดยไม่ชอบ ดังนั้นระบบนี้จึงให้ความสำคัญกับการมีอยู่ และการใช้สิทธิมากกว่าการเป็นผู้สร้างสรรค์

1.3.3 ระบบสังคมนิยม (Socialist Systems)

ระบบนี้เน้นที่ประโยชน์ทางสังคม มีแนวคิดมุ่งคุ้มครองประโยชน์ของสาธารณชนเป็นหลัก โดยเห็นว่าความคิดสร้างสรรค์ซึ่งผู้สร้างสรรค์งานได้แสดงออกมานั้น เป็นตัวแทนของความคิด และชีวิตของชุมชนในสังคมนั้น การสร้างสรรค์งานของบุคคลมีผลมาจากสิ่งแวดล้อมของสังคมนั้น ๆ ผลงานที่เกิดขึ้นควรตกเป็นประโยชน์แก่สังคม ฉะนั้นถ้าประโยชน์ของผู้สร้างสรรค์และประโยชน์ของสังคมขัดกัน ประโยชน์ของสังคมย่อมต้องมาก่อน

ระบบของกฎหมายลิขสิทธิ์นั้น หากสังคมให้ความสำคัญกับเหตุผลความยุติธรรมซึ่งมีอยู่ตามธรรมชาติ ความถูกต้องทางศีลธรรม โดยคำนึงถึงสิทธิของผู้สร้างสรรค์จะเรียกว่าระบบสิทธิของผู้สร้างสรรค์หรือระบบสิทธิของผู้ประพันธ์ ซึ่งมีอยู่ในประเทศภาคพื้นยุโรป หากสังคมให้ความสำคัญกับเหตุผลทางด้านเศรษฐกิจจะเรียกว่า ระบบสิทธิในการทำซ้ำหรือระบบสิทธิในการทำสำเนา ซึ่งใช้อยู่ในประเทศที่ใช้กฎหมายคอมมอนลอว์ สำหรับสังคมที่ให้ความสำคัญต่อสังคมเป็นอันดับแรก จะเรียกว่า ระบบสังคมนิยม ซึ่งใช้ในประเทศที่มีการปกครองในระบบสังคมนิยม (อรพรรณ พันธ์พัฒนา, 2545, หน้า 30-31)

อย่างไรก็ตามลิขสิทธิ์ระบบต่างๆ เริ่มที่จะเอนเอียงผสมผสานเข้าหากันภายใต้อิทธิพลของอนุสัญญาเบิร์น ค.ศ. 1886 และมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันมากยิ่งขึ้นภายใต้ความตกลงเกี่ยวกับการค้าเรื่องสิทธิทางทรัพย์สินทางปัญญาในปัจจุบัน

1.4 วิวัฒนาการของกฎหมายลิขสิทธิ์ในต่างประเทศ

แนวความคิดในการให้ความสำคัญคุ้มครองลิขสิทธิ์นั้น ได้เริ่มขึ้นเป็นครั้งแรกในประเทศสหราชอาณาจักรในสมัยที่มีการประดิษฐ์เครื่องพิมพ์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อบังคับเรื่องการพิมพ์เป็นสำคัญโดยในปีค.ศ.1483 มีการออกกฎหมายคือเดอะ สเตทส์ ออฟ ริชาร์ด ทรี (The Statute of Richard III) ขึ้นเพื่อสนับสนุนให้มีการพิมพ์หนังสือจากต่างประเทศ นอกจากนี้ยังมีการให้สิทธิในการจัดพิมพ์หนังสือ แก่ผู้พิมพ์ในรูปของใบอนุญาตผู้พิมพ์ (Printer's License)

ในช่วงปี ค.ศ.1556-1640 เดอะ สตาร์ แชมเบอร์ (The Star Chamber) ซึ่งเป็นศาลพิเศษของประเทศสหราชอาณาจักร ได้ออกพระราชกฤษฎีกาและข้อบังคับห้ามมิให้ผู้ใดพิมพ์ หรือนำเข้าหนังสือหรือสำเนาที่เป็นสิทธิของสมาคมผู้พิมพ์ และจำหน่ายหนังสือ (Company of Stationers) แม้วัตถุประสงค์หลักของกฎหมายเหล่านี้ก็เพื่อต้องการตรวจสอบการแพร่หลายของการปฏิรูปคริสตศาสนาของนิกายโปรเตสแตนต์ แต่ก็ยังเป็นวิวัฒนาการอย่างหนึ่งในอันที่จะก่อให้เกิดกฎหมายลิขสิทธิ์ฉบับแรกของโลกในเวลาต่อมา

ในปีค.ศ.1662 มีการออกพระราชบัญญัติการอนุญาตให้ใช้สิทธิ (The Licensing Act) ขึ้น กฎหมายฉบับนี้ห้ามมิให้มีการตีพิมพ์ หรือนำเข้าหนังสือที่มีเนื้อความขัดต่อความเชื่อทางศาสนา ห้ามพิมพ์โฆษณาหนังสือที่มีได้รับอนุญาต ตลอดจนห้ามพิมพ์ และนำเข้าหนังสือที่มีได้รับความยินยอม จากผู้เป็นเจ้าของ หรือผู้มีสิทธิ นอกจากนี้กฎหมายดังกล่าวยังกำหนดโทษให้มีการยึดหนังสือ และมีโทษปรับเป็นเงิน 6 ชิลลิง 8 เพนนี ต่อหนังสือที่เกิดจากการกระทำความผิดแต่ละเล่มด้วย

กฎหมายลิขสิทธิ์ฉบับแรกของประเทศสหราชอาณาจักร และฉบับแรกของโลกคือ เดอะสแตทส์ ออฟ ควีน แอนน์ (The Statute of Queen Anne) ปีค.ศ. 1709 กฎหมายฉบับนี้ได้ยอมรับสิทธิของผู้สร้างสรรค์ และวางหลักเกณฑ์ในเรื่องลิขสิทธิ์ขึ้นเป็นครั้งแรก โดยให้สิทธิแต่เพียงผู้เดียวแก่ผู้สร้างสรรค์ในการพิมพ์สิ่งพิมพ์ 21 ปี และในการพิมพ์หนังสือ 14 ปี ต่อมากฎหมายนี้ได้แพร่หลายไปยังนานาประเทศ เช่น สหรัฐอเมริกา และประเทศต่าง ๆ ในเครือจักรภพอังกฤษ นอกจากนี้กฎหมายดังกล่าวยังเป็นที่มาของระบบเองโกลแซกชัน หรือระบบสิทธิในการทำสำเนา ซึ่งระบบดังกล่าวถือว่าลิขสิทธิ์เป็นสิทธิในทางนิเสกกล่าวคือเป็นสิทธิป้องกันไม่ให้ผู้อื่นทำซ้ำ หรือลอกเลียนงานของผู้สร้างสรรค์ หรือเจ้าของลิขสิทธิ์ ในระบบนี้จึงมุ่งเน้นที่สิทธิในทางเศรษฐกิจ (Economic right) คือสิทธิในการทำซ้ำ นั่นเอง

ขณะที่ประเทศสหราชอาณาจักร และประเทศในเครือจักรภพใช้ระบบสิทธิในการทำสำเนา (Copyright System) ประเทศส่วนใหญ่ในภาคพื้นยุโรปรวมทั้งประเทศฝรั่งเศส และเยอรมัน กลับใช้ระบบที่เรียกว่า ระบบสิทธิของผู้สร้างสรรค์หรือระบบภาคพื้นยุโรป ระบบนี้ถือว่าลิขสิทธิ์เป็นสิทธิเฉพาะตัวของผู้สร้างสรรค์ งานที่สร้างสรรค์ขึ้นจะเป็นสิ่งสะท้อนสติปัญญาและบุคลิกภาพของผู้สร้างสรรค์ ระบบนี้จึงมุ่งเน้นที่สิทธิในธรรมหรือธรรมสิทธิ (Moral Right) สิทธิทางทรัพย์สินที่ผู้สร้างสรรค์มีอยู่ในงานจึงเรียกว่า ทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual Property)

นอกจากนี้แล้วยังมีระบบสังคมนิยม (Socialist System) ซึ่งประเทศสหภาพโซเวียตเป็นเจ้าของระบบนี้ โดยถือว่าความสำคัญของสังคมจะมีอยู่เหนือเอกชน ดังนั้นลิขสิทธิ์จึงเป็นเครื่องมือในการจัดขบวนการทางวัฒนธรรม (An instrument for the management of cultural processes) เมื่อใดก็ตามที่ประโยชน์ส่วนตัวได้เสียของเอกชนขัดกันกับประโยชน์ของชุมชน ต้องถือว่าประโยชน์ของชุมชนสำคัญกว่า ดังนั้นสิทธิในเศรษฐกิจของผู้สร้างสรรค์หรือเจ้าของจึงไม่ค่อยมีความสำคัญ การจัดพิมพ์หนังสือหรือโฆษณาทางสื่อมวลชนจะอยู่ในมือขององค์กรของรัฐ และไม่ต้องมีการจ่ายค่าตอบแทนให้แก่ผู้สร้างสรรค์หรือเจ้าของ อย่างไรก็ตามระบบลิขสิทธิ์แบบนี้ได้เสื่อมความนิยมลงในปัจจุบันทั้งนี้ก็เป็นไปตามระบบการเมือง และเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบัน (อรพรรณ พันธ์พัฒนา, 2545, หน้า 27-29)

1.5 วิวัฒนาการของกฎหมายลิขสิทธิ์ไทย

ในประเทศไทยนั้น กฎหมายเกี่ยวกับลิขสิทธิ์ของไทย เริ่มปรากฏขึ้นครั้งแรกในประกาศของพระสมุทวชิรญาณ ร.ศ.111 ในสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งกำหนดห้ามมิให้ผู้ใดนำเรื่องราวต่าง ๆ ที่ลงพิมพ์ในหนังสือวชิรญาณพิเศษไปพิมพ์ซ้ำ นอกจากขออนุญาตต่อกรมสัมปาทิศภา ต่อมาได้มีการให้การคุ้มครองแก่ประชาชนโดยทั่วไป นอกจากเรื่องที่ยังพิมพ์ในหนังสือวชิรญาณพิเศษ โดยมีการออกพระราชบัญญัติกรรมสิทธิ์ผู้แต่งหนังสือ ร.ศ.120 (พ.ศ.2444) ขึ้น และได้แก้ไขอีกครั้งในปี พ.ศ. 2457 หลังจากประเทศไทยเข้าเป็นภาคีในอนุสัญญาเบิร์น จึงได้มีการพัฒนาพระราชบัญญัติผู้แต่งหนังสือฉบับแก้ไขเพิ่มเติมพ.ศ.2457 มาเป็นพระราชบัญญัติคุ้มครองวรรณกรรมและศิลปกรรม พ.ศ.2474 แต่กฎหมายฉบับนี้ให้ความคุ้มครองแก่งานสองประเภท คือวรรณกรรม และศิลปกรรมเท่านั้น ต่อมาบทบัญญัติต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับลิขสิทธิ์ด้านสมัย และไม่ให้ความคุ้มครองกว้างขวางเพียงพอ และอัตราโทษที่กำหนดไว้เดิมต่ำมากทำให้มีการละเมิดกฎหมายเสมอ จึงได้มีการปรับปรุงพระราชบัญญัติ คุ้มครองวรรณกรรมและศิลปกรรม พ.ศ.2474 ขึ้นใหม่มาเป็นพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2521 (อรพรรณ พันธ์พัฒนา, 2545 ,หน้า 31)

พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2521 มีผลใช้บังคับโดยไม่ได้แก้ไขเพิ่มเติมจนกระทั่งปี พ.ศ. 2537 (ค.ศ.1994) ในปีนั้นมีการตราพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 เพื่อแทนที่กฎหมายเดิมและวางบัญญัติใหม่ ๆ หลายประการ บางบทบัญญัติยืนยันคงบทบัญญัติของกฎหมายเดิม บางบทบัญญัติได้รับการปรับปรุงแก้ไขและบางบทบัญญัติถูกตราขึ้นใหม่ วัตถุประสงค์ในการตรากฎหมายนี้เพื่อยกระดับกฎหมายลิขสิทธิ์ภายในให้สอดคล้องกับมาตรฐานระหว่างประเทศ ซึ่งเป็นที่ยอมรับเพื่อประโยชน์ของชาติโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการค้าและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศวัตถุประสงค์นี้ปรากฏอยู่ในหลักการ และเหตุผลของพระราชบัญญัตินี้ที่ว่า

เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติฉบับนี้ คือโดยที่พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521 ได้ใช้บังคับมาเป็นเวลานานแล้ว บทบัญญัติต่างๆ จึงไม่สอดคล้องกับสถานการณ์ทั้งภายในและภายนอกประเทศที่ได้เปลี่ยนแปลงไป โดยเฉพาะการพัฒนา และการขยายตัวทางเศรษฐกิจ การค้า และอุตสาหกรรมของประเทศ และระหว่างประเทศ สมควรที่จะได้มีการปรับปรุงมาตรการคุ้มครองด้านลิขสิทธิ์ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว และเพื่อส่งเสริมให้มีการสร้างสรรค์งานในด้านวรรณกรรม ศิลปกรรม และงานด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องมากยิ่งขึ้นจึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้ (จากหลักการและเหตุผลในการประกาศใช้ พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537)

การยกร่างพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 ได้ทำขึ้นในระหว่างที่มีการเจรจาข้อตกลงว่าด้วยสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญาที่เกี่ยวกับการค้ารวมถึงการค้าสินค้าปลอมแปลง (Agreement on

Trade Related Aspects of Intellectual Property Rights:TRIPs) เนื่องจากเป็นนโยบายของรัฐบาลที่จะปรับกฎหมายลิขสิทธิ์ให้สอดคล้องกับมาตรฐานระหว่างประเทศ เพื่อป้องกันมิให้ประเทศไทยถูกกล่าวหาจากประเทศคู่ค้าว่าขาดมาตรฐานการคุ้มครองลิขสิทธิ์ ที่ได้รับการยอมรับในระดับระหว่างประเทศ อันอาจทำให้ประเทศไทยได้รับการตอบโต้ทางการค้า กฎหมายลิขสิทธิ์ฉบับนี้จึงเป็นกฎหมายลิขสิทธิ์ฉบับปัจจุบันของประเทศไทย

2. ลักษณะโครงสร้างของพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537

ลิขสิทธิ์ เป็นสิทธิประเภทหนึ่งของทรัพย์สินทางปัญญา ดังเช่นสิทธิอื่นๆ ในทรัพย์สินทางปัญญา ซึ่งมุ่งคุ้มครองผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของผู้สร้างสรรค์งาน ลักษณะสำคัญของลิขสิทธิ์ในด้านความหมาย งานอันมีลิขสิทธิ์ และไม่มีลิขสิทธิ์ตามกฎหมาย การได้มาซึ่งลิขสิทธิ์ สิทธิของเจ้าของลิขสิทธิ์ บุคคลซึ่งอาจเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ได้ และการสิ้นสุดลิขสิทธิ์ นั้นจะมีลักษณะดังจะกล่าวต่อไปนี้คือ

2.1 ความหมายของลิขสิทธิ์

ลิขสิทธิ์ เริ่มใช้เป็นทางการเมื่อประกาศในพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2521 แต่ก่อนนี้ใช้คำว่า“กรรมสิทธิ์” บ้าง“สิทธิของผู้แต่งหนังสือ”บ้าง ความหมายของคำว่าลิขสิทธิ์นั้น ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 ให้ความหมายคำว่า “ลิขสิทธิ์” หมายความว่า สิทธิแต่เพียงผู้เดียวที่จะทำการใดๆ ตามพระราชบัญญัตินี้เกี่ยวกับงานที่ผู้สร้างสรรค์ได้ทำขึ้น (พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 มาตรา 4) คำว่า “สิทธิแต่เพียงผู้เดียว” นั้นกฎหมายลิขสิทธิ์ได้บัญญัติขยายความว่า ภายใต้อำนาจพระราชบัญญัติ มาตรา 9 มาตรา 10 และมาตรา 14 เจ้าของลิขสิทธิ์ย่อมมีสิทธิแต่เพียงผู้เดียว ดังต่อไปนี้

- (1) ทำซ้ำ หรือดัดแปลง
- (2) เผยแพร่ต่อสาธารณชน
- (3) ให้เช่าต้นฉบับ หรือสำเนางานโปรแกรมคอมพิวเตอร์ ทัศนวัสดุ ภาพยนต์ และสิ่งบันทึกเสียง
- (4) ให้ประโยชน์อันเกิดจากลิขสิทธิ์แก่ผู้อื่น
- (5) อนุญาตให้ผู้อื่นใช้สิทธิ ตาม (1) (2) หรือ (3) โดยจะกำหนดเงื่อนไขอย่างใดหรือไม่ก็ได้ แต่เงื่อนไขดังกล่าวจะกำหนดในลักษณะที่เป็นการจำกัดการแข่งขันโดยไม่เป็นธรรมไม่ได้

การพิจารณาว่าเงื่อนไขตามวรรคหนึ่ง (5) จะเป็นการจำกัดการแข่งขันโดยไม่เป็นธรรมหรือไม่ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการ และเงื่อนไขที่กำหนดในกฎกระทรวง (พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 มาตรา 15)

คำว่า ลิขสิทธิ์แต่เพียงผู้เดียว หมายถึง ลิขสิทธิ์ที่จะกระทำการบางอย่างในงานที่เราเป็นเจ้าของได้ ต่างจากการผูกขาด (Monopoly) ซึ่งเป็นการหวงกั้น ไม่ให้คนอื่นมาทำอย่างเราได้ นอกจากเรื่อง ลิขสิทธิ์แต่เพียงผู้เดียวแล้ว ในกฎหมายลิขสิทธิ์ยังมีหลักที่เรียกว่า การสร้างสรรค์โดยตนเอง (Originality) คือหลักการสร้างสรรค์ด้วยตนเอง กล่าวคือถ้าทำโดยไม่ลอกเลียนแบบใครผู้สร้างสรรค์งานก็จะได้รับสิทธิในงานนั้นแม้งานที่สร้างขึ้นจะมาอาศัยแรงบันดาลใจจากงานคนอื่นก็ตาม (สุรพล คงลาภ, 2548, หน้า 1-2)

2.2 ลักษณะทั่วไปของลิขสิทธิ์

ลิขสิทธิ์เป็นสิทธิที่กฎหมายรับรอง และคุ้มครองให้แก่บุคคลในผลงานสร้างสรรค์อันเกิดจากปัญญาของมนุษย์ ซึ่งมีลักษณะทั่วไป ดังนี้คือ (กมลณัฐ น้อยไกรไพโร, 2545, หน้า25-28)

2.2.1 ลิขสิทธิ์เป็นสิทธิแต่เพียงผู้เดียว

ลิขสิทธิ์เป็นสิทธิแต่เพียงผู้เดียว หมายความว่า เจ้าของลิขสิทธิ์มีสิทธิแต่เพียงผู้เดียว ในการกระทำการงานลิขสิทธิ์ที่ตนเป็นเจ้าของ คือมีสิทธิห้ามบุคคลอื่นมิให้กระทำการใด ๆ ตามที่กฎหมายกำหนดต่องานสร้างสรรค์อันมีลิขสิทธิ์ เช่น การกระทำซ้ำ การดัดแปลง ฯลฯ แต่ไม่ใช่สิทธิผูกขาดที่จะสร้างสรรค์งานใดงานหนึ่งได้แต่ผู้เดียว ถ้าบุคคลอื่นสร้างสรรค์งานชนิดเดียวกันโดยตัวของเขาเอง มิได้ลอกเลียนงานของเจ้าของลิขสิทธิ์ แม้ผลงานจะเหมือน หรือคล้ายกันก็ไม่เป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ (ชัชชัย สุขผลศิริ, 2544, หน้า 21)

2.2.2 ลิขสิทธิ์เป็นนิเสธสิทธิ

เจ้าของลิขสิทธิ์มีสิทธิในทางนิเสธ กล่าวคือมีสิทธิที่จะห้ามปรามผู้ที่กระทำการล่วงสิทธิที่กฎหมายกำหนดไว้ว่าเป็นสิทธิของเจ้าของลิขสิทธิ์ มิใช่เจ้าของลิขสิทธิ์มีสิทธิกระทำการใด ๆ แก่ งานเพียงเท่าที่กฎหมายกำหนด (สุภาภรณ์ ชินะประภา, 2542, หน้า 13)

2.2.3 ลิขสิทธิ์เป็นสหสิทธิ (Multiple right)

หมายความว่า เจ้าของลิขสิทธิ์มีสิทธิ หรืออำนาจหวงกั้นหลายประการในผลงานสร้างสรรค์ชิ้นเดียว เช่น สิทธิในการทำซ้ำ ดัดแปลง เผยแพร่ต่อสาธารณชน ฯลฯ เจ้าของลิขสิทธิ์อาจอนุญาตให้บุคคลหนึ่งกระทำซ้ำ และในขณะเดียวกัน อาจอนุญาตให้อีกบุคคลหนึ่งดัดแปลงผลงานสร้าง สรรคขึ้นด้วย

2.2.4 ลิขสิทธิ์เป็นสิทธิที่มีเวลาจำกัด (Time Limit)

ลิขสิทธิ์เป็นสิทธิซึ่งมีวัตถุประสงค์แห่งสิทธิเป็นอำนาจแห่งกัน เพื่อให้สังคมได้รับประโยชน์จากงานสร้างสรรค์ กฎหมายจึงกำหนดให้มีเวลาจำกัดที่ผู้สร้างสรรค์จะใช้สิทธิในอำนาจแห่งกันนี้เป็นช่วงระยะเวลาพอสมควร เรียกว่าอายุลิขสิทธิ์ เมื่อสิ้นอายุลิขสิทธิ์ (พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 มาตรา 19 ถึงมาตรา 26) งานนั้นก็จะเป็นของสาธารณะ ซึ่งบุคคลทั่วไปสามารถใช้ประโยชน์ได้โดยไม่เป็นการละเมิดลิขสิทธิ์

2.2.5 ลิขสิทธิ์เป็นสิทธิในทางทรัพย์สิน (Property Right)

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 138 “ทรัพย์สิน หมายความรวมทั้งทรัพย์สินและวัตถุไม่มีรูปร่าง ซึ่งอาจมีราคาได้และอาจถือเอาได้” ลิขสิทธิ์เป็นสิทธิซึ่งมีวัตถุประสงค์แห่งสิทธิเป็นอำนาจแห่งกัน จึงเป็นวัตถุไม่มีรูปร่างเกิดจากความคิด การใช้สติปัญญา ความรู้ความสามารถในการสร้างสรรค์งานขึ้น สิ่งเหล่านี้มีค่าในตัวเองไม่ว่าผลงานที่ออกมาจะมีราคามากหรือน้อยก็ตาม เมื่อลิขสิทธิ์นั้นเกิดจากสิ่งซึ่งมีค่าในตัวเอง ลิขสิทธิ์จึงเป็นสิทธิที่มีค่า หรือมีราคาในตัวเองเช่นเดียวกัน จัดเป็นทรัพย์สินประเภทหนึ่ง ซึ่งรวมไว้ทั้งสิทธิ และวัตถุประสงค์แห่งสิทธิซึ่งเป็นอำนาจแห่งกันมิให้บุคคลอื่นมากระทำการตามที่กฎหมายกำหนด

2.2.6 ลิขสิทธิ์เป็นทรัพย์สิน (Real Right)

ในส่วนของกฎหมายลักษณะทรัพย์สินนั้น อำนาจที่บุคคลจะใช้ต่อทรัพย์สินของตนเรียกว่าทรัพย์สิน คือสิทธิที่มีวัตถุประสงค์แห่งสิทธิเป็นทรัพย์สิน หรือสิทธิที่มีอยู่เหนือทรัพย์สินเป็นสิทธิที่จะบังคับเอาแก่ตัวทรัพย์สินโดยตรง ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 1298 ได้บัญญัติไว้ว่า “ทรัพย์สินทั้งหลายนั้นท่านว่า จะก่อตั้งขึ้นได้แต่ด้วยอาศัยอำนาจในประมวลกฎหมายนี้ หรือกฎหมายอื่น” ลิขสิทธิ์เป็นสิทธิที่กฎหมายรับรองโดยพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ลิขสิทธิ์จึงเป็นทรัพย์สิน ถ้าทรัพย์สินนั้นเป็นวัตถุที่มีรูปร่าง สิทธิและวัตถุประสงค์แห่งสิทธิจะแยกจากกันอย่าชัดเจน แต่ถ้าทรัพย์สินนั้นเป็นวัตถุไม่มีรูปร่าง เช่น ลิขสิทธิ์ซึ่งรวมไว้ทั้งสิทธิและวัตถุประสงค์แห่งสิทธิอยู่ในตัว จึงสามารถเห็นได้ชัดเจน แต่สิทธิและวัตถุประสงค์แห่งสิทธินั้นยังคงมีอยู่แยกต่างหากจากกัน เช่น นาย ก. เป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ในวรรณกรรม สิทธิที่จะหวงกันมิให้บุคคลอื่นนำวรรณกรรมนั้นไปทำซ้ำคือลิขสิทธิ์ที่เป็นทรัพย์สิน และวัตถุประสงค์แห่งสิทธิคือสิทธิที่เป็นทรัพย์สินซึ่งไม่มีรูปร่างอันเรียกว่าลิขสิทธิ์

2.2.7 ลิขสิทธิ์แยกต่างหากจากกรรมสิทธิ์ (Independence of Ownership)

กรรมสิทธิ์เป็นทรัพย์สินซึ่งมีวัตถุประสงค์แห่งสิทธิ เป็นทรัพย์สินที่มีรูปร่าง หรือไม่มีรูปร่างก็ได้ และกรรมสิทธิ์จะติดไปกับตัวทรัพย์สินเสมอ มีลักษณะถาวรไม่มีระยะเวลาจำกัด เจ้าของกรรมสิทธิ์มีสิทธิที่จะใช้สอย จำหน่ายจ่ายโอน ได้ซึ่งดอกผลติดตามเอาคืนจากผู้ไม่มีสิทธิยึดไว้ และขัดขวางมิให้ผู้อื่นสอดเข้าเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินโดยมิชอบ

ส่วนลิขสิทธิ์นั้น เป็นทรัพย์สินซึ่งมีวัตถุแห่งสิทธิ และเป็นทรัพย์สินที่ไม่มีรูปร่าง เรียกว่า“ลิขสิทธิ์” ซึ่งเป็นนามธรรม คือสิทธิซึ่งเป็นอำนาจกันที่จะไม่ให้บุคคลอื่นมากระทำการ อย่างใดอย่างหนึ่งที่เจ้าของลิขสิทธิ์มีสิทธิแต่เพียงผู้เดียว ซึ่งมีอยู่เพียงช่วงระยะเวลาที่กฎหมายจำกัด ให้ความคุ้มครองไว้เท่านั้น กรรมสิทธิ์และลิขสิทธิ์จึงอาจแยกกันอยู่ที่เจ้าของสิทธิแต่ละรายได้ เช่น บุคคลหนึ่งมีกรรมสิทธิ์ในภาพวาด แต่อีกคนหนึ่งมีลิขสิทธิ์ในภาพวาดนั้น

2.2.8 ลิขสิทธิ์เป็นสิทธิเฉพาะบุคคล (Personal Right)

แนวคิดที่ว่า ลิขสิทธิ์เป็นสิทธิเฉพาะบุคคล มาจากแนวคิดของฝรั่งเศส ที่ว่าด้วยงาน สร้างสรรค์บรรจุกุณมีตัวตน หรือความเป็นบุคคลของผู้สร้างสรรค์ เป็นการขยายบุคลิกภาพและ ลักษณะส่วนบุคคลของผู้สร้างสรรค์ ซึ่งลักษณะส่วนบุคคลหรือความเป็นบุคคลไม่สามารถโอนได้ สิ่งนี้เป็นเหตุผลว่าทำไมผู้สร้างสรรค์ผูกขาดกรรมสิทธิ์เสมอ แม้ผู้สร้างสรรค์ขายหรือโอนสิทธิ ในทางเศรษฐกิจไปยังบุคคลอื่นแล้วในกฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศส่วนใหญ่ได้ยอมรับสิทธิ เฉพาะบุคคลนี้โดยการบัญญัติให้ผู้สร้างสรรค์มีกรรมสิทธิ์ที่จะคัดค้านห้ามปรามการบิดเบือน ตัด- ทอน คัดแปลงงานของตน และสิทธินี้ไม่สามารถโอนได้

2.3 งานอันมีลิขสิทธิ์

งานอันมีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์พ.ศ.2537นั้น รวมถึงงานสร้างสรรค์ใน รูปแบบวรรณกรรม นาฏกรรม ศิลปกรรม ดนตรีกรรม โสตทัศนวัสดุ ภาพยนตร์ สิ่งบันทึกเสียง งานแพร่เสียง แพร่ภาพ หรืองานอื่นใดในแผนกวรรณคดี วิทยาศาสตร์ หรือแผนกศิลปะไม่ว่าจะ แสดงออกโดยวิธีหรือรูปแบบใด (พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 มาตรา 6 วรรค 1) อย่างไรก็ตามงานจะได้รับการคุ้มครองหรือไม่ขึ้นอยู่กับประเภทของงานด้วย มีองค์ประกอบอื่นๆ ที่จะต้อง พิจารณาคือว่างานนั้นเป็นงานอันมีลิขสิทธิ์หรือไม่ใช่งานอันมีลิขสิทธิ์ มีองค์ประกอบซึ่งเป็นที่ ยอมรับโดยสากลและตามกฎหมายไทย 4 ประการ คือ

2.3.1 เป็นการแสดงออกซึ่งความคิด (Expression of idea)

สิ่งที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายลิขสิทธิ์นั้น จะต้องเป็นการแสดงออกซึ่ง ความคิดในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง ซึ่งสามารถสื่อไปยังผู้อื่นได้มิใช่เพียงความคิด การคุ้มครอง ลิขสิทธิ์ไม่คลุมถึงความคิด หรือขั้นตอน กรรมวิธี หรือระบบ หรือวิธีใช้ หรือทำงาน หรือ แนวความคิด หลักการ การค้นพบ หรือทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์ หรือคณิตศาสตร์ (พระราชบัญญัติ ลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 มาตรา 6 วรรค 2) ถ้าเป็นการลอกเลียนความคิดไม่ถือเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ เพราะกฎหมายลิขสิทธิ์ไม่คุ้มครองความคิด

2.3.2 เป็นการสร้างสรรค์โดยตนเอง (Originality)

การสร้างสรรค์โดยตนเองหมายความว่า เป็นงานสร้างสรรค์ (Creative work) ที่มีต้นกำเนิดมาจากผู้สร้างสรรค์โดยมิได้ลอกเลียนมาจากผู้อื่น หรืองานอื่น แม้จะไม่ใช่สิ่งใหม่หรือสร้างสรรค์ขึ้นจากความคิดของผู้อื่นถ้าได้สร้างสรรค์ขึ้นโดยความรู้ความสามารถ สติปัญญาแรงกายของตน ถือว่าเป็นการสร้างสรรค์โดยตนเอง แต่ถ้าเป็นงานที่น้อยด้วยปริมาณ เช่น คำขวัญ คำโฆษณา กลุ่มคำ วลี ชื่อเรื่อง ฉลาก เหล่านี้ขาดการสร้างสรรค์โดยตนเอง จึงไม่ใช่งานอันมีลิขสิทธิ์

2.3.3 เป็นงานที่กฎหมายรับรอง (Type of work)

ตามกฎหมายลิขสิทธิ์ของไทย คืองานตามที่ได้กำหนดไว้ในมาตรา 6 ได้แก่ งานสร้างสรรค์ประเภทวรรณกรรม นาฏกรรม ศิลปกรรม ดนตรีกรรม โสตทัศนวัสดุ ภาพยนตร์ สิ่งบันทึกเสียง งานแพร่เสียง แพร่ภาพ หรืองานอื่นใดอันเป็นงานในแผนกวรรณคดี แผนกวิทยาศาสตร์ หรือแผนกศิลปะของผู้สร้างสรรค์ ไม่ว่าจะงานดังกล่าวจะแสดงออกโดยวิธี หรือรูปแบบอย่างไร

2.3.4 เป็นงานที่ไม่ขัดต่อกฎหมาย (Non-illegal work)

ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 ไม่ได้บัญญัติไว้อย่างชัดเจนว่างานสร้างสรรค์ที่มีลักษณะต้องห้ามตามกฎหมาย หรือขัดต่อความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชนไม่ใช่งานที่ได้รับความคุ้มครองลิขสิทธิ์ อย่างไรก็ตาม แนวคำวินิจฉัยของศาลฎีกาไทยเห็นว่าลิขสิทธิ์ที่บุคคลสามารถเป็นเจ้าของได้ จะต้องเป็นลิขสิทธิ์ในงานที่ตนสร้างสรรค์ขึ้น โดยชอบด้วยกฎหมาย (คำพิพากษาฎีกาที่ 3705/2530) ส่วนปัญหาที่งานที่ยังไม่ถึงขนาดว่าผิดกฎหมายหรือขัดต่อความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดี แต่ไม่ขัดต่อกฎหมายสามารถได้รับการคุ้มครองลิขสิทธิ์ได้หรือไม่ประเด็นนี้ยังไม่ได้มีการกล่าวถึงในคำพิพากษาฎีกาดังกล่าว

2.4 งานซึ่งไม่มีลิขสิทธิ์

ในบางกรณีของงานสร้างสรรค์บางประเภทอาจไม่ได้รับความคุ้มครองลิขสิทธิ์ เนื่องจากเหตุผลหลายประการ เช่นเพื่อประโยชน์ และความเจริญก้าวหน้าของสังคมส่วนรวม ที่จะได้รับเนื่องจากการใช้งานสร้างสรรค์นั้น กฎหมายจึงไม่ให้ความคุ้มครองลิขสิทธิ์ หรือเพราะเป็นงานสร้างสรรค์ ที่ทำลายสังคมให้เสื่อมทรามลง จึงไม่ควรได้รับความคุ้มครองลิขสิทธิ์เป็นต้น งานสร้างสรรค์ ซึ่งไม่ได้รับความคุ้มครองลิขสิทธิ์ดังกล่าวได้แก่งานดังต่อไปนี้ คือ

2.4.1 สิ่งที่ไม่เป็นงานลิขสิทธิ์โดยกฎหมาย

งานสร้างสรรค์บางประเภทเป็นสิ่งที่ควรให้ประชาชนทั่วไปได้รับรู้โดยเปิดเผย เพื่อประโยชน์ในการดำเนินการตามนโยบายของรัฐ และการพัฒนาประเทศ กฎหมายจึงไม่ให้ถือว่าเป็นงานอันมีลิขสิทธิ์อันได้แก่งานดังต่อไปนี้ (พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 มาตรา 7) คือ

(1) ข่าวประจำวัน และข้อเท็จจริงต่างๆ ที่มีลักษณะเป็นเพียงข่าวสารอันมิใช่งานในแผนกวรรณคดี แผนกวิทยาศาสตร์ หรือแผนกศิลป์

(2) รัฐธรรมนูญและกฎหมาย

(3) ระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ คำสั่ง คำชี้แจง และหนังสือโต้ตอบของกระทรวง ทบวง กรม หรือหน่วยงานอื่นใดของรัฐหรือของท้องถิ่น

(4) คำพิพากษา คำสั่ง คำวินิจฉัย และรายงานของทางราชการ

(5) คำแปล และการรวบรวมสิ่งต่างๆ ตาม (1) ถึง (4) ที่กระทรวง ทบวง กรม หรือหน่วยงานอื่นใดของรัฐหรือของท้องถิ่นจัดทำขึ้น

2.4.2 สิ่งที่ไม่เป็นงานลิขสิทธิ์โดยสภาพ

งานสร้างสรรค์บางประเภท โดยสภาพของงานไม่ควรได้รับความคุ้มครองลิขสิทธิ์ แม้ไม่ได้ระบุไว้ในมาตรา 7 แห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ก็ตาม แต่โดยสภาพของงานไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ใดๆ แก่สังคม ทั้งยังเป็นการทำลายสังคมให้เสื่อมทรามลง

ดังนั้นงานที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย เช่น ภาพยนตร์ลามกอนาจาร(คำพิพากษาฎีกาที่ 3705/2530) เรื่องหยาบคาย หรือหนังสือที่ยุยงให้เกิดความวุ่นวายหรือเกิดจลาจล หรือข้อความในฉลากซึ่งติดอยู่กับขวดยาก็ไม่ใช่งานวรรณกรรม (คำพิพากษาฎีกาที่ 876/2486) ย่อมไม่มีลิขสิทธิ์ โดยสภาพของงานที่เป็นการต้องห้ามชัดแจ้งโดยกฎหมาย หรือขัดต่อความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ดังเช่นที่กล่าวมาในคำพิพากษาฎีกาข้างต้น

2.4.3 งานซึ่งไม่เข้าเงื่อนไขการได้รับความคุ้มครองลิขสิทธิ์

ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 มาตรา 8 ให้ผู้สร้างสรรค์เป็นผู้มีลิขสิทธิ์ในงานที่ตนได้สร้างสรรค์ขึ้นภายใต้เงื่อนไขดังต่อไปนี้คือ

2.4.3.1 ในกรณีที่ยังไม่ได้มีการโฆษณางาน กฎหมายกำหนดเงื่อนไขว่า

1) ผู้สร้างสรรค์ต้องมีสัญชาติไทยหรือสัญชาติของประเทศที่เป็นภาคีแห่งอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองลิขสิทธิ์ซึ่งประเทศไทยเป็นภาคีอยู่ด้วย หรือ

2) ผู้สร้างสรรค์อยู่ในประเทศไทย หรืออยู่ในประเทศที่เป็นภาคีแห่งอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองลิขสิทธิ์ ซึ่งประเทศไทยเป็นภาคีอยู่ด้วย ตลอดระยะเวลา หรือเป็นส่วนใหญ่ในการสร้างสรรค์งานนั้น

2.4.3.2 ในกรณีที่ได้มีการโฆษณาแล้ว กฎหมายกำหนดเงื่อนไขว่า

1) การโฆษณาครั้งแรกได้กระทำขึ้นในประเทศไทยหรือในประเทศที่เป็นภาคีแห่งอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองลิขสิทธิ์ซึ่งประเทศไทยเป็นภาคีอยู่ด้วย หรือ

2) การโฆษณาครั้งแรกได้กระทำนอกประเทศไทย และไม่ใช่ในประเทศไทย ซึ่งเป็นภาคีแห่งอนุสัญญาว่าด้วยการคุ้มครองลิขสิทธิ์ ซึ่งประเทศไทยเป็นภาคีอยู่ด้วย แต่ได้มีการโฆษณาขึ้นในประเทศไทย หรือ ประเทศที่เป็นภาคีแห่งอนุสัญญา ว่าด้วยการคุ้มครองลิขสิทธิ์ ซึ่งประเทศไทยเป็นภาคีอยู่ด้วยภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ได้มีการโฆษณาครั้งแรก

งานสร้างสรรค์ซึ่งไม่เข้าเงื่อนไขตามกฎหมายดังกล่าวจึงย่อมไม่ได้รับความคุ้มครองลิขสิทธิ์

2.4.4 งานที่สิ้นอายุลิขสิทธิ์แล้ว

ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 ได้บัญญัติเรื่องอายุแห่งการคุ้มครองลิขสิทธิ์ไว้ ซึ่งอาจแยกพิจารณาโดยสรุปได้ 4 กรณี (พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 มาตรา 19 ถึงมาตรา 26)คือ

2.4.4.1 อายุลิขสิทธิ์ทั่วไปกฎหมายให้ความคุ้มครองตลอดอายุผู้สร้างสรรค์ และต่อไปอีก 50 ปี นับแต่ผู้สร้างสรรค์ถึงแก่ความตาย

2.4.4.2 อายุลิขสิทธิ์กรณีมีผู้สร้างสรรค์ร่วม กฎหมายให้ความคุ้มครองตลอดอายุผู้สร้างสรรค์ร่วมคนสุดท้ายถึงแก่ความตาย และต่อไปอีก 50 ปีนับแต่นั้นในกรณีที่ผู้สร้างสรรค์ร่วมทุกคนตายก่อนมีการโฆษณางานสร้างสรรค์ อายุลิขสิทธิ์จะเป็น 50 ปี นับแต่มีการโฆษณางานนั้นเป็นครั้งแรก

2.4.4.3 อายุลิขสิทธิ์ในกรณีต่อไปนี้เมื่ออายุ 50 ปี นับแต่ได้สร้างสรรค์งานนั้น แต่ถ้าได้มีการโฆษณางานในระหว่างเวลาดังกล่าวอายุลิขสิทธิ์มีอยู่ต่อไปอีก 50 ปี นับแต่โฆษณางานครั้งแรก คือ

1) อายุลิขสิทธิ์ กรณีที่ผู้สร้างสรรค์เป็นนิติบุคคล

2) ผู้สร้างสรรค์ใช้นามแฝง หรือไม่ปรากฏชื่อผู้สร้างสรรค์

3) อายุลิขสิทธิ์ในงานภาพถ่าย โสตทัศนวัสดุ ภาพยนตร์ สิ่งบันทึกเสียง หรืองานแพร่เสียงแพร่ภาพ

4) อายุลิขสิทธิ์ในงานที่สร้างสรรค์ขึ้นโดยการจ้าง หรือตามคำสั่งหรือในความควบคุมของกระทรวง ทบวง กรม หรือหน่วยงานอื่นใดของรัฐหรือของท้องถิ่น

2.4.4.4 อายุลิขสิทธิ์ในงานศิลปะประยุคต์ กฎหมายให้อายุความคุ้มครอง 25 ปี นับแต่ได้สร้างสรรค์งาน แต่ถ้าได้มีการโฆษณางานในระหว่างเวลาดังกล่าวอายุลิขสิทธิ์มีอยู่ต่อไปอีก 25 ปี นับแต่โฆษณางานครั้งแรก

เมื่อลิขสิทธิ์สิ้นอายุแห่งการคุ้มครอง งานนั้นจะตกเป็นสมบัติสาธารณะ และการนำงานดังกล่าวออกโฆษณาภายหลังจากที่สิ้นอายุแห่งการคุ้มครองลิขสิทธิ์แล้ว ไม่ทำให้เกิดลิขสิทธิ์ในงานนั้นขึ้นมาใหม่

2.4.5 งานที่เจ้าของลิขสิทธิ์ได้สละลิขสิทธิ์

การสละลิขสิทธิ์ ไม่มีบทบัญญัติของกฎหมายกำหนดว่ามีวิธีการอย่างไร จึงต้องพิจารณาเจตนาของผู้เป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ ซึ่งอาจเป็นการแสดงเจตนาโดยชัดแจ้งหรือโดยปริยาย หรือโดยมีเงื่อนไขประการใดๆ ด้วยก็ได้ เช่น เจตนาสละลิขสิทธิ์เฉพาะกรณีผู้ทำซ้ำไม่ได้ทำเพื่อแสวงหากำไร สละลิขสิทธิ์ทั้งหมดในงานสร้างสรรค์งานนั้น จะตกเป็นสาธารณะสมบัติของแผ่นดิน ซึ่งบุคคลทั่วไปสามารถใช้ประโยชน์จากงานนั้นได้ เช่น การทำซ้ำงานโดยไม่เป็นการละเมิดลิขสิทธิ์

2.5 การได้มาซึ่งลิขสิทธิ์

เป็นหลักสากลว่าลิขสิทธิ์จะเกิดขึ้นทันทีที่สร้างสรรค์งานโดยปราศจากเงื่อนไข ประเทศไทย เป็นภาคีของอนุสัญญาเบิร์น ดังนั้นจึงต้องยอมรับหลักการคุ้มครองโดยอัตโนมัติและปราศจากแบบ กฎหมายไทยยอมรับหลักการนี้โดยการไม่กำหนดแบบในการให้ได้มาซึ่งการคุ้มครอง เช่น การจดทะเบียน การนำส่งงานอันมีลิขสิทธิ์ ฯลฯ นอกจากนี้การได้มาซึ่งลิขสิทธิ์ ก็คือจุดเกาะเกี่ยว (Point of attachment) บางประการจุดเกาะเกี่ยวที่นำมากำหนดการได้มาซึ่งลิขสิทธิ์ มักจะเป็นอย่างใดอย่างหนึ่ง คือ สัญชาติ (Nationality) หรือถิ่นที่อยู่ (Habitual Residence) หรือประเทศที่โฆษณาเป็นครั้งแรก ซึ่งกำหนดไว้โดยอนุสัญญาเบิร์น จุดเกาะเกี่ยวสองประการนี้อาจเรียกว่า เกณฑ์ภูมิศาสตร์ (Geographical Criterion) ได้แก่ประเทศที่มีการโฆษณางานครั้งแรก และเกณฑ์บุคคล (Personal Criterion) คือสัญชาติ หรือถิ่นที่อยู่ของผู้สร้างสรรค์ (รัชชัย สุขผลศิริ, 2544, หน้า 135)

หลักเกณฑ์การได้มาซึ่งลิขสิทธิ์จุดเกาะเกี่ยว ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 ได้มีการบัญญัติไว้ในมาตรา 6 และ มาตรา 8

2.6 วิธีการได้มาซึ่งลิขสิทธิ์

การได้มาซึ่งลิขสิทธิ์มี 2 วิธี คือความเป็นเจ้าของและการรับโอนลิขสิทธิ์ โดยหลักการแล้วผู้สร้างสรรค์เป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ในงานสร้างสรรค์ของตนเอง อย่างไรก็ตามก็มีข้อยกเว้นบางประการ ทำให้ผู้สร้างสรรค์ไม่มีสถานะเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ เนื่องจากบทบัญญัติของกฎหมายกำหนดไว้บุคคลอาจเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ได้ แม้มิใช่ผู้สร้างสรรค์งานลิขสิทธิ์ในงานนั้น และอาจโอนจากเจ้าของลิขสิทธิ์เดิมไปยังผู้รับโอนได้โดยผ่านสัญญาการโอนลิขสิทธิ์ ภายใต้เงื่อนไขการได้มาซึ่งลิขสิทธิ์ อาจได้ลิขสิทธิ์มาโดย 3 วิธี คือ

2.6.1 การได้มาโดยการสร้างสรรค์งาน

จากหลักพื้นฐานในกฎหมายลิขสิทธิ์ที่ว่า ลิขสิทธิ์เกิดขึ้นเมื่อมีการสร้างสรรค์งานนั้น หากเป็นการสร้างสรรค์งานอิสระ คือผู้สร้างสรรค์ได้สร้างสรรค์งานนั้น โดยไม่ได้อยู่ภายใต้สัญญาจ้าง หรือการควบคุมมอบหมายใดๆ จากบุคคลอื่น ดังนั้นผู้สร้างสรรค์ย่อมเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์คนแรกในงานนั้น และมีสิทธิที่จะโอนลิขสิทธิ์ให้แก่บุคคลอื่น ผู้รับโอนลิขสิทธิ์จะเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์รายต่อไป แต่ผู้สร้างสรรค์ยังคงมีอำนาจแห่งกรรมสิทธิ์อยู่บางประการ ตามที่กฎหมายกำหนดไว้ให้ แม้จะไม่มีอำนาจแห่งลิขสิทธิ์แล้วก็ตาม

2.6.2 การได้มาโดยผลของกฎหมาย

การได้ลิขสิทธิ์มาโดยผลของกฎหมาย อาจแยกเป็น 6 กรณี ดังนี้คือ

2.6.2.1 การได้มาโดยการเป็นผู้รับจ้างตามสัญญาจ้างแรงงาน

งานที่ผู้สร้างสรรค์ได้สร้างสรรค์ขึ้น ในฐานะพนักงาน หรือลูกจ้าง ถ้ามิได้ทำเป็นหนังสือตกลงกันไว้เป็นอย่างอื่น ลิขสิทธิ์ในงานนั้นเป็นของผู้สร้างสรรค์ แต่นายจ้างมีสิทธิในงานนั้นออกเผยแพร่ต่อสาธารณชนได้ ตามที่เป็นวัตถุประสงค์แห่งการจ้างงานนั้น (พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 มาตรา 9)

2.6.2.2 การได้มาโดยการเป็นผู้ว่าจ้างตามสัญญาจ้างทำงานของ

งานที่ผู้สร้างสรรค์ได้สร้างสรรค์ขึ้น โดยการรับจ้างบุคคลอื่น ผู้ว่าจ้างจะเป็นผู้มีลิขสิทธิ์ในงานนั้น เว้นแต่ผู้สร้างสรรค์และผู้ว่าจ้างจะได้ตกลงกันไว้เป็นอย่างอื่น (พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 มาตรา 10)

2.6.2.3 การได้มาโดยการเป็นผู้ดัดแปลงงานอันมีลิขสิทธิ์ของผู้อื่น โดยได้รับอนุญาต

การดัดแปลงงานอันมีลิขสิทธิ์ของผู้อื่น โดยได้รับอนุญาตจากเจ้าของลิขสิทธิ์ ผู้ที่ดัดแปลงนั้นเป็นผู้มีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ แต่ทั้งนี้ไม่กระทบกระเทือนสิทธิของเจ้าของลิขสิทธิ์ที่มีอยู่ในงานของผู้สร้างสรรค์เดิมที่ถูกดัดแปลง (พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 มาตรา 11)

2.6.2.4 การได้มาโดยการเป็นผู้รวบรวมหรือประกอบเข้ากัน

การรวบรวมหรือประกอบเข้ากันซึ่งงานอันมีลิขสิทธิ์ หรือข้อมูล หรือสิ่งอื่นสิ่งใดซึ่งสามารถอ่านหรือถ่ายทอดได้โดยอาศัยเครื่องกลหรืออุปกรณ์อื่นใดหากผู้ที่ได้รวบรวมหรือประกอบเข้ากันได้รวบรวมหรือประกอบเข้ากันซึ่งงานดังกล่าวขึ้น โดยการคัดเลือก หรือจัดลำดับในลักษณะซึ่งมิได้ลอกเลียนงานของบุคคลอื่น ผู้ที่ได้รวบรวม หรือประกอบเข้ากันนั้นมีลิขสิทธิ์ในงานที่ได้

รวบรวมหรือประกอบเข้ากัน แต่ทั้งนี้ ไม่กระทบกระเทือนสิทธิของเจ้าของลิขสิทธิ์ที่มีอยู่ในงาน หรือข้อมูลหรือสิ่งอื่นใดของผู้สร้างสรรค์เดิม ที่ถูกนำมารวบรวมหรือประกอบเข้ากัน (พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 มาตรา 12)

2.6.2.5 กระทรวง ทบวง กรม หรือหน่วยงานอื่นใดของรัฐ หรือท้องถิ่น

กระทรวง ทบวง กรม หรือหน่วยงานอื่นใดของรัฐ หรือท้องถิ่น ย่อมมีลิขสิทธิ์ในงาน ที่สร้างสรรค์ขึ้นโดยการจ้างหรือตามคำสั่ง หรือในความควบคุมของตน เว้นแต่จะได้ตกลงกันไว้ เป็นอย่างเป็นทางการโดยผลของกฎหมาย (พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 มาตรา 14)

2.6.2.6 การได้มาโดยทางมรดก

เนื่องจากลิขสิทธิ์เป็นทรัพย์สินประเภทหนึ่งจึงสามารถโอนให้กันได้โดยทางมรดก ซึ่งเป็นการโอนโดยผลของกฎหมาย เมื่อผู้มีลิขสิทธิ์ตาย ลิขสิทธิ์นั้นย่อมตกทอดแก่ทายาท

2.6.3 การได้มาโดยนิติกรรม

การได้มาโดยนิติกรรมอาจแยกพิจารณาเป็น 3 กรณีคือ

2.6.3.1 การโอนลิขสิทธิ์โดยนิติกรรม

เจ้าของลิขสิทธิ์อาจโอนลิขสิทธิ์ของตนทั้งหมดหรือแต่บางส่วนให้บุคคลอื่นได้โดย การทำเป็นหนังสือลงลายมือชื่อผู้โอน และผู้รับโอน (พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 มาตรา 17) อันเป็นแบบของนิติกรรม ถ้าไม่ทำเป็นหนังสือให้ถูกต้องครบถ้วนตามที่กฎหมายกำหนดนิติ- กรรมการโอนลิขสิทธิ์จะตกเป็นโมฆะ (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 152)แต่สัญญา โอนลิขสิทธิ์ที่ตกเป็นโมฆะเพราะไม่ทำตามแบบอาจจะสมบูรณ์ในฐานะเป็นสัญญาอนุญาตให้ใช้ ลิขสิทธิ์ หรือเพราะว่าการโอนลิขสิทธิ์โดยมีกำหนดเวลานั้น มีส่วนคล้ายกับการอนุญาตให้ใช้ ลิขสิทธิ์อยู่มากในแง่สิทธิของผู้รับโอนหรือผู้รับอนุญาตจะแตกต่างกันเพียงว่าใครเป็นเจ้าของ ลิขสิทธิ์เท่านั้น ในกรณีนี้จึงน่าจะปรับใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 174 โดยบังคับ สิทธิตามสัญญานั้นในฐานะผู้รับอนุญาตให้ใช้สิทธิได้

การโอนลิขสิทธิ์ นอกจากต้องทำตามแบบแห่งนิติกรรมดังกล่าวแล้ว นิติกรรมนั้น ต้องถูกต้องตามหลักทั่วไปในเรื่องนิติกรรมสัญญาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ด้วย ส่วน การโอนโดยทางมรดกไม่อยู่ภายใต้บังคับของการที่จะต้องทำตามแบบแห่งนิติกรรม

สำหรับการกำหนดระยะเวลาในการโอนนั้นจะกำหนดเวลาในการโอนหรือ กำหนดให้โอนไปตลอดอายุแห่งการคุ้มครองลิขสิทธิ์ก็ได้ ถ้าไม่ได้กำหนดระยะเวลาไว้ ถือว่ามี กำหนดระยะเวลาไว้ถือว่ามีกำหนดระยะเวลาการโอนสิบปี

2.6.3.2 การได้มาโดยการตกลงยกเว้นบทบัญญัติของกฎหมาย

กรณีงานที่ผู้สร้างสรรค์ได้สร้างสรรค์ขึ้น ในฐานะพนักงาน หรือลูกจ้าง อาจทำเป็นหนังสือตกลงให้ใช้ลิขสิทธิ์ในงานเป็นของนายจ้างได้ แม้นายจ้างจะมีผู้สร้างสรรค์ที่อาจได้มาซึ่งลิขสิทธิ์ในงานนั้น โดยนิติกรรมสัญญาระหว่างนายจ้างและลูกจ้างได้ แต่ต้องทำความตกลงเป็นหนังสือ

ผู้ว่าจ้างตามสัญญาจ้างทำของ เป็นผู้มีลิขสิทธิ์ในงานที่ว่าจ้างตามกฎหมาย แม้จะมีใช้ผู้สร้างสรรค์งานก็ตาม แต่กรณีนี้อาจทำสัญญาตกลงกันให้ลิขสิทธิ์ในงานนั้นเป็นของผู้สร้างสรรค์ก็ได้

กระทรวง ทบวง กรม หรือหน่วยงานอื่นใดของรัฐ หรือท้องถิ่นย่อมมีลิขสิทธิ์ในงานที่สร้างสรรค์ขึ้น โดยการจ้างหรือตามคำสั่ง หรือในความควบคุมของตน แต่อาจตกลงกันให้ลิขสิทธิ์เป็นของผู้สร้างสรรค์ได้โดยทำเป็นหนังสือลายลักษณ์อักษร

2.6.3.3 การได้มาโดยพินัยกรรม

การได้ลิขสิทธิ์มาโดยพินัยกรรมนั้น เป็นการได้มาโดยนิติกรรมทางหนึ่ง แต่ต้องทำให้ถูกต้องตามแบบที่กฎหมายบัญญัติไว้ในเรื่องพินัยกรรม ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แล้วแต่กรณี มิใช่การโอนลิขสิทธิ์โดยนิติกรรมที่จะต้องทำเป็นหนังสือลงลายมือชื่อผู้โอนและผู้รับโอนตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 มาตรา 17 แต่อย่างใด

ผู้ได้รับโอนลิขสิทธิ์ไม่ว่าโดยทางพินัยกรรม หรือโดยทางมรดกจึงเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์จนกว่าจะโอนลิขสิทธิ์ให้แก่ผู้อื่นต่อไป หรือลิขสิทธิ์สิ้นอายุการคุ้มครอง (รัชชัช สุภผลศิริ, 2544, หน้า 158)

2.7 สิทธิของเจ้าของลิขสิทธิ์

งานอันมีลิขสิทธิ์นั้น บางกรณีผู้เป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ และผู้สร้างสรรค์งานอันมีลิขสิทธิ์ อาจไม่ใช่บุคคลๆ เดียวกัน

ถ้าเจ้าของลิขสิทธิ์มิใช่ผู้สร้างสรรค์งาน เช่น ผู้สร้างสรรค์ได้โอนลิขสิทธิ์ให้แก่บุคคลอื่นหรือบุคคลอื่นเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์โดยผลของกฎหมาย ตัวอย่างเช่น ตามสัญญาจ้างทำของกฎหมายกำหนดให้ผู้ว่าจ้างเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ ในกรณีต่างๆ เหล่านี้เจ้าของลิขสิทธิ์ก็จะมีสิทธิแต่เพียงผู้เดียวทางเศรษฐกิจ ตามที่บัญญัติไว้ในพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 มาตรา 15

แต่หากว่าเจ้าของลิขสิทธิ์เป็นผู้สร้างสรรค์งานด้วย นอกจากเจ้าของลิขสิทธิ์จะมีสิทธิในทางเศรษฐกิจแล้ว ยังมีสิทธิอีกประการหนึ่งตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 มาตรา 18 คือ สิทธิในทางศีลธรรมหรือธรรมสิทธิในการแสดงตนว่าเป็นผู้สร้างสรรค์ผลงานนั้น และสิทธิที่ห้าม

ปรามมิให้ผู้ใดมาบิดเบือน ตัดทอนหรือตัดแปลงงานสร้างสรรค์ของตน หรือทำประการอื่นใดแก่ งานสร้างสรรค์นั้นจนเกิดความเสียหายต่อชื่อเสียงหรือเกียรติคุณของผู้สร้างสรรค์

ในส่วนขงรายละเอียดของสิทธิของเจ้าของลิขสิทธิ์ มีอะไรบ้างนั้น ได้กล่าวมาในหัวข้อ 2.2 ทั้งหมดแล้ว

2.8 บุคคลซึ่งเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ได้

ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 ผู้ที่จะเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ได้ อาจแยกพิจารณาได้ เป็น 2 กรณี (กมลฉัฐ น้อยไกรไพโร, 2545, หน้า 43-45) คือ

2.8.1 บุคคลธรรมดา

ผู้สร้างสรรค์งานซึ่งเป็นบุคคลธรรมดา โดยทั่วไปจะเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ ในงานอันมี ลิขสิทธิ์ที่ตนได้สร้างสรรค์ขึ้น ซึ่งตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 มาตรา 4 “ผู้สร้างสรรค์” หมายความว่า ผู้ทำ หรือผู้ก่อให้เกิดงานสร้างสรรค์อย่างใดอย่างหนึ่งที่เป็นงานอันมีลิขสิทธิ์ตาม พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์นี้ และมาตรา 8 ได้บัญญัติรับรองสิทธิของผู้สร้างสรรค์ในการเป็นเจ้าของ ลิขสิทธิ์ในงานสร้างสรรค์ไว้ให้ผู้สร้างสรรค์เป็นผู้มีลิขสิทธิ์ในงานที่ตนได้สร้างสรรค์ขึ้น ภายใต้ เงื่อนไข และในกรณีที่มีบุคคลหลายคนร่วมกันสร้างสรรค์งานขึ้น โดยไม่สามารถแบ่งแยกไม่ได้ว่า บุคคลใด เป็นผู้สร้างสรรค์งานส่วนใดทุกคนที่ร่วมกันสร้างสรรค์งานนั้นก็เป็นผู้สร้างสรรค์ร่วมซึ่ง มีลิขสิทธิ์ในงานที่ตนได้สร้างสรรค์ขึ้น

แต่บางกรณีบุคคลอื่นแม้ไม่ใช่ผู้สร้างสรรค์ก็อาจเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ โดยผลของ กฎหมาย หรือโดยนิติกรรมเช่น งานซึ่งสร้างสรรค์ขึ้นภายใต้สัญญาจ้างทำของผู้ว่าจ้างย่อมเป็น เจ้าของลิขสิทธิ์ตามมาตรา 10 หรือบุคคลผู้ดัดแปลงงานอันมีลิขสิทธิ์ของผู้อื่น โดยได้รับอนุญาต ตามมาตรา 11 ย่อมเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ในงานที่ดัดแปลงนั้น หรือบุคคลผู้รวบรวมหรือประกอบเข้า กันซึ่งงานอันมีลิขสิทธิ์ หรือข้อมูลหรือสิ่งอื่นใดตามมาตรา 12 ย่อมเป็นผู้มีลิขสิทธิ์ในงานที่ได้ รวบรวม หรือประกอบเข้ากันนั้นหรืออาจได้ลิขสิทธิ์มาโดยการรับมรดกหรือโดยนิติกรรมโอน ลิขสิทธิ์หรือตามสัญญาหรือตามพินัยกรรมเป็นต้น

2.8.2 นิติบุคคล

นิติบุคคลก็อาจเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์หรือสิทธิในทางเศรษฐกิจอันเป็นสิทธิในทางตัว เงินนี้ได้โดยพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 มาตรา 8 ได้บัญญัติรับรองสิทธิของนิติบุคคลในการ เป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ไว้ในวรรคต้นและวรรคท้ายคือ ให้ผู้สร้างสรรค์เป็นผู้มีลิขสิทธิ์ในงานที่ตนได้ สร้างสรรค์ขึ้นภายใต้เงื่อนไข ถ้าผู้สร้างสรรค์เป็นนิติบุคคล นิติบุคคลนั้นต้องเป็นนิติบุคคลที่จัดตั้ง ขึ้นตามกฎหมายไทย นิติบุคคลจึงสามารถเป็นผู้ทำหรือผู้ก่อให้เกิดงานสร้างสรรค์อย่างใดอย่างหนึ่ง

ที่เป็นงานอันมีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ อันเป็นความหมายของผู้สร้างสรรค์ตามมาตรา 4 ได้ และนิติบุคคลดังกล่าวก็สามารถเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ในงานที่ได้ทำ หรือก่อให้เกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขว่านิติบุคคลนั้นต้องจัดตั้งขึ้นตามกฎหมายไทย

แต่โดยสภาพของนิติบุคคลซึ่งเป็นบุคคลสมมุติตามกฎหมายนั้น การกระทำของนิติบุคคลย่อมต้องแสดงออกโดยผู้แทนของนิติบุคคลซึ่งเป็นบุคคลธรรมดา ดังนั้นผู้สร้างสรรค์งานแท้จริงก็ยังคงเป็นบุคคลธรรมดา ซึ่งได้กระทำในนามของนิติบุคคล เพียงแต่กฎหมายยอมให้ใช้สิทธิในการเก็บเกี่ยวผลประโยชน์ในทางเศรษฐกิจคือ “ลิขสิทธิ์” ตกเป็นของนิติบุคคลได้ หากนิติบุคคลนั้นเข้าเงื่อนไขที่กฎหมายกำหนด คือจัดตั้งขึ้นตามกฎหมายไทย แต่หากนิติบุคคลนั้นไม่เข้าเงื่อนไขของกฎหมายดังกล่าว บุคคลธรรมดาซึ่งได้สร้างสรรค์งานนั้นขึ้นในนามของนิติบุคคล หรือโดยการเป็นผู้แทนของนิติบุคคลก็ย่อมเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ในงานที่ตนได้สร้างสรรค์ขึ้น

ในบางกรณีแม้นิติบุคคลนั้นจะไม่ใช้ผู้สร้างสรรค์งานดังกล่าวข้างต้น นิติบุคคลก็ยังสามารถเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ในงานสร้างสรรค์ได้โดยผลของกฎหมาย หรือโดยทางนิติกรรม เช่น งานที่สร้างสรรค์ขึ้นโดยการจ้าง หรือตามคำสั่ง หรือในความควบคุมของกระทรวง ทบวง กรม หรือหน่วยงานอื่นใดของรัฐ หรือท้องถิ่น ตามมาตรา 14 ลิขสิทธิ์ในงานที่ได้สร้างสรรค์ขึ้นย่อมเป็นของกระทรวง ทบวง กรม หรือหน่วยงานอื่นใดของรัฐ หรือท้องถิ่นนั้น หรืออาจเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์โดยผลของสัญญา หรือโดยนิติกรรมการโอนลิขสิทธิ์ หรือโดยพินัยกรรม แต่นิติบุคคลไม่สามารถเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์โดยการรับมรดกได้ และเมื่อเลิกนิติบุคคล ลิขสิทธิ์ของนิติบุคคลนั้นก็ไม้อาจตกทอดแก่ทายาทโดยทางมรดกเช่นเดียวกัน เพราะนิติบุคคลเป็นเพียงบุคคลสมมุติตามกฎหมาย ไม่อาจมีทายาทและไม่อาจเป็นทายาทได้ อายุแห่งการคุ้มครองลิขสิทธิ์ของนิติบุคคลจึงสั้นกว่าอายุแห่งการคุ้มครองลิขสิทธิ์ของบุคคลธรรมดา คือมีอายุเพียง 50 ปี นับแต่ได้สร้างสรรค์งานขึ้น แต่ถ้าได้มีการโฆษณางานนั้นในระหว่างระยะเวลาดังกล่าว ให้ลิขสิทธิ์มีอายุ 50 ปี นับแต่ได้มีการโฆษณานั้นครั้งแรก ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 19 วรรคท้ายแห่งพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 แต่ถ้านิติบุคคลได้เลิกก่อนระยะเวลา 50 ปี นับแต่สร้างสรรค์งานหรือนับแต่ได้มีการโฆษณานั้นเป็นครั้งแรก ลิขสิทธิ์ก็ควรจะตกเป็นสาธารณะสมบัติ (Work in Public Domain) เพราะไม่มีบุคคลซึ่งมีอำนาจกันแล้ว

2.9 การสิ้นสุดลิขสิทธิ์

ลิขสิทธิ์เป็นสิทธิที่มีจำกัดเวลา หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ลิขสิทธิ์จะได้รับความคุ้มครองภายในช่วงเวลาหนึ่ง ลิขสิทธิ์อาจสิ้นสุดลงโดยเหตุ 2 ประการ คือ

2.9.1 สิ้นสุดอายุแห่งการคุ้มครองลิขสิทธิ์

เมื่อลิขสิทธิ์ สิ้นสุดอายุแห่งการคุ้มครองแล้ว งานอันมีลิขสิทธิ์นั้น จะตกเป็นสาธารณสมบัติทำให้บุคคลอื่นใช้งานนั้นได้โดยไม่เป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ และการนำงานอันมีลิขสิทธิ์ออกทำการโฆษณา ภายหลังจากที่อายุแห่งการคุ้มครองลิขสิทธิ์สิ้นสุดลง ไม่ก่อให้เกิดลิขสิทธิ์ในงานนั้นขึ้นใหม่

2.9.2 โดยการสละลิขสิทธิ์

เมื่อเจ้าของลิขสิทธิ์แสดงเจตนาสละลิขสิทธิ์ ลิขสิทธิ์ย่อมตกเป็นสาธารณสมบัติ ซึ่งบุคคลทั่วไปมีสิทธิใช้งานนั้นได้โดยไม่เป็นการละเมิดลิขสิทธิ์

3. การกระทำอันเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์

ละเมิด (Torts) เป็นคำที่ใช้สำหรับความรับผิดในทางแพ่งที่เกิดขึ้น โดยมีนิติเหตุผูกพันให้ผู้กระทำละเมิดต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่บุคคลผู้ได้รับความเสียหายทั้งนี้มิวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการบรรเทาความเดือดร้อนแก่ฝ่ายผู้เสียหาย และป้องกันมิให้มีการแก้แค้น โดยไม่มีที่สิ้นสุด ละเมิดจึงเป็นเรื่องของการกระทำผิดกฎหมาย และก่อให้เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่นกรณีที่มีการกระทำผิดกฎหมาย แต่ไม่เกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่น หรือเกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่นแต่การกระทำนั้นไม่ผิดกฎหมายย่อมไม่เป็นละเมิด

3.1 ทฤษฎีการกระทำละเมิด

แนวคิดในเรื่องความรับผิดของผู้กระทำละเมิดว่าจะต้องรับผิดภายใต้หลักเกณฑ์ใดบ้างสามารถแยกการพิจารณาได้ดังนี้

3.1.1 ทฤษฎีรับภัย

ทฤษฎีนี้มีความมุ่งหมายให้ผู้ก่อความเสียหายแก่ผู้อื่นต้องชดใช้ค่าเสียหายโดยมิได้คำนึงว่าผู้ละเมิดจะต้องกระทำความผิดด้วย เป็นทฤษฎีที่ถือว่า อาจมีความรับผิดได้แม้ไม่มีความผิดก็ตาม (Liability Without Fault) เพื่อให้ผู้ก่อความเสียหายแก่ผู้อื่นต้องชดใช้ค่าเสียหาย แนวคิดนี้มีพื้นฐานจากหลักการคุ้มครองสิทธิของบุคคลในอันที่จะไม่ถูกทำให้เสียหาย ทฤษฎีนี้จะไม่พิจารณาถึงองค์ประกอบภายในด้านจิตใจของผู้ละเมิด ทั้งนี้เพราะถือว่าความผิดของมนุษย์อันเป็นองค์ประกอบภายในจิตใจไม่อาจถูกพิจารณาได้ กล่าวคือ เมื่อมีความเสียหายเกิดขึ้น และรู้ว่าผู้ใดเป็นผู้ก่อความเสียหายขึ้นก็เพียงพอที่จะถือว่าผู้นั้นเป็นผู้ละเมิดแล้ว ไม่ว่าจะการกระทำที่ก่อความ

เสียหายนี้จะผิดหรือถูกก็ตาม เพราะถือว่ามนุษย์เราเมื่อได้กระทำการใดๆ ขึ้นแล้วย่อมเป็นการเสี่ยงภัยอย่างหนึ่ง คือ อาจมีผลดีหรือผลร้ายก็ได้ ดังนั้นผู้กระทำให้จึงต้องรับผลแห่งการเสี่ยงภัยนั้น

เหตุผลที่ผู้ถือทฤษฎีรับภัยอ้างว่าไม่ควรกำหนดหลักเกณฑ์ความผิดในเรื่องความความรับผิดทางละเมิดนั้น มีเหตุผลด้วยกัน 2 ประการ คือ

1) เหตุผลในทางกฎหมาย เนื่องจากผลแห่งความรับผิดทางละเมิด คือ การถูกบังคับให้ใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายเท่านั้น มิได้รับโทษอย่างเช่นความรับผิดทางอาญา ดังนั้นการเป็นผู้ก่อความเสียหายก็ควรถือว่าเป็นการละเมิดแล้ว

2) เหตุผลในทางพฤติการณ์เพื่อให้เกิดความยุติธรรมแก่ผู้เสียหายเพราะเมื่อเกิดความเสียหายขึ้นและหาตัวผู้รับผิดไม่ได้ ไม่เป็นการสมควรที่จะให้ผู้เสียหายเป็นผู้รับบาปเคราะห์ แต่ควรให้ผู้ก่อความเสียหายเป็นผู้รับบาปเคราะห์ประกอบกับการหาตัวผู้ต้องรับภัยเป็นของไม่ยาก เพียงแต่วิเคราะห์ว่าภัยนั้นเป็นผลมาจากเหตุใด และเหตุนั้นใครเป็นผู้ก่อ ผู้นั้นก็ควรรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทน ซึ่งต่างจากการวิเคราะห์ว่าการกระทำใดเป็นความผิด ซึ่งเป็นเรื่องยากเพราะการที่จะพิจารณาว่าสิ่งใดผิดหรือไม่ผิดเป็นปัญหาที่เปลี่ยนแปลงไปแล้ว แต่ละท้องถิ่น และยุคสมัยต่างกับการหาเหตุของความเสียหาย ซึ่งยอมใช้ได้ทุกท้องถิ่นและทุกสมัย

3.1.2 ทฤษฎีความผิด

เป็นแนวความคิดที่ถือหลักว่า ไม่มี ความรับผิดปราศจากความผิด (Liability as a Result of Fault) ซึ่งเป็นการพัฒนาแนวความคิดในเรื่องละเมิดไปอีกขั้นหนึ่ง ซึ่งต่างจากทฤษฎีรับภัยที่ถือว่าอาจมีความรับผิดได้แม้ไม่มีความผิดก็ตาม (Liability Without Fault) แนวความคิดนี้ถือว่าความเสียหายที่จะมีผู้รับผิดชดใช้เยียวยาได้นั้น ต้องเกิดจากการกระทำของบุคคลซึ่งจงใจกระทำหรือกระทำลงโดยขาดความระมัดระวังเท่านั้น เนื่องจากแนวคิดนี้มีพื้นฐานมาจากหลักคุ้มครองเสรีภาพของผู้กระทำมากกว่ามุ่งคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหาย โดยจะประกอบไปด้วยองค์ประกอบ 2 ประการ คือ

1) องค์ประกอบในการกระทำ ได้แก่ การกระทำโดยผิดกฎหมายให้บุคคลอื่นเสียหาย

2) องค์ประกอบทางจิตใจ ได้แก่ การกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อ

เนื่องจากการขยายตัวทางด้านการค้าและอุตสาหกรรม ประกอบกับความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยี การที่จะพิสูจน์ความผิดของผู้กระทำละเมิดจึงเป็นไปได้ยาก ในปัจจุบันจึงมีแนวคิดเกี่ยวกับการชดใช้เยียวยาในทางละเมิดย้อนกลับไปสู่สมัยเริ่มแรก คือ เน้นความเสียหาย ไม่นั้นที่ความผิด เรียกว่าทฤษฎีความรับผิดเด็ดขาด (Strict Liability) ที่เรียกว่า ทฤษฎีความรับผิดเด็ดขาด เนื่องจากไม่ต้องอาศัยการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อในการรับผิดเพียงแต่

โจทก์สามารถพิสูจน์ถึงความเสียหาย เนื่องจากต้นเหตุนั้น ได้ก็เพียงพอแล้ว ทั้งนี้หลักความรับผิดเด็ดขาดนี้มีส่วนช่วยให้ผู้เสียหายได้รับการชดเชยเยียวยา โดยไม่ต้องพิสูจน์ความผิด โดยนำหลักการนี้มาบัญญัติไว้ในละเมิดที่เกิดจากกิจการอันตราย การบริโภคสินค้าและบริการ

3.2 ทฤษฎีความรับผิดทางละเมิดของไทย

ในการร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในส่วนของละเมิดนั้น ได้ยึดถือหลักการมาจากประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน ฝรั่งเศส กฎหมายลักษณะหนี้สวิสและกฎหมายญี่ปุ่น เป็นต้น ซึ่งสามารถสรุปทฤษฎีความรับผิดทางละเมิดได้ 3 ประการ

3.2.1 ทฤษฎีว่าด้วยความรับผิด เพื่อละเมิดในการกระทำความผิดของตนเอง (Fault Liability)

เป็นทฤษฎียุคแรกที่กำหนดให้บุคคลจะต้องรับผิดเพื่อละเมิดต่อเมื่อมีความผิด กล่าวคือ มีการกระทำ หรือละเว้น โดยรู้สำนึกและผลของการละเว้นหรือการกระทำการนั้น เป็นสาเหตุที่ก่อความเสียหายต่อสิทธิของบุคคลอื่น ดังนั้น บุคคลจึงต้องรับผิดในผลแห่งการกระทำของตนเองเท่านั้น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยนั้น ได้บัญญัติถึงความรับผิดของผู้ทำละเมิดในการกระทำความผิดของตนเองไว้ในมาตรา 420, 421, 422, 423

3.2.2 ทฤษฎีว่าด้วยความรับผิดในผลแห่งละเมิดของผู้อื่น (Vicarious Liability)

เป็นทฤษฎีที่เกิดขึ้นในตอนปลายศตวรรษที่ 17 กำหนดให้บุคคลบางประเภทต้องรับผิด เพื่อการกระทำละเมิดของบุคคลอื่น เนื่องจากตนมีความสัมพันธ์เกี่ยวกับหน้าที่การงาน หรือมีหน้าที่ควบคุมดูแลบุคคลเหล่านั้น โดยกำหนดให้มีการรับผิดในการกระทำของบุคคลอื่น ดังสุภาษิตกฎหมายโบราณซึ่งเป็นหลักที่ยอมรับกันว่า “Qui facit per alium facit per se” (ผู้กระทำการโดยผ่านผู้อื่นต้องรับผลของการกระทำนั้นคงว่าตนเอง) ทั้งนี้เพื่อความสะดวกในการหาตัวผู้ต้องรับผิดในความเสียหายที่เกิดขึ้น เพื่อเป็นการคุ้มครองผู้เสียหายที่จะต้องได้รับการชดเชยค่าเสียหายที่เกิดขึ้น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทยนั้น ได้บัญญัติถึงความรับผิดในผลแห่งละเมิดของผู้อื่นไว้ในมาตรา 425, 426, 427, 429, 430, 431

3.2.3 ทฤษฎีว่าด้วยความรับผิดเด็ดขาด

เดิมความรับผิดในทางละเมิดบุคคลจะต้องรับผิดต่อเมื่อเขามีความผิด คือกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อ หลักที่ว่า ไม่มีความรับผิดโดยปราศจากความผิด (No Liability Without Fault) แต่อย่างไรก็ตามหลักการนี้ได้เริ่มเปลี่ยนแปลงไป มีการยอมรับหลักความรับผิดที่ไม่ต้องคำนึงถึงความผิด กล่าวคือ ไม่ต้องคำนึงว่าผู้กระทำจะมีความผิดหรือไม่ ก็ต้องรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้น เว้นแต่จะพิสูจน์แก้ตัวตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ เหตุผลของการกำหนดให้มีความ

รับผิดชอบนี้ เนื่องจากความเสียหายบางอย่างผู้เสียหายไม่อาจที่จะพิสูจน์ถึงสาเหตุที่เกิดขึ้น หรือถ้าจะพิสูจน์ได้ก็เป็นการพิสูจน์ได้ยาก เพราะอาจเป็นไปได้ว่า เหตุที่เกิดขึ้นอยู่ในความรับรู้ของผู้กระทำแต่เพียงฝ่ายเดียว โอกาสที่ผู้เสียหายจะพิสูจน์ความผิดของจำเลยจึงเป็นไปได้ยาก เกี่ยวกับทฤษฎีความรับผิดชอบนี้ เมื่อพิจารณาตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ของไทย จะเห็นได้ว่า มีบทบัญญัติให้เห็นถึงทฤษฎีว่าด้วยความรับผิดชอบ ได้แก่มาตรา 433, 434, 436, 437

3.3 หลักเกณฑ์อันเกี่ยวกับการละเมิดลิขสิทธิ์

การละเมิดลิขสิทธิ์นั้น ได้แก่การกระทำโดยบุคคลอื่น นอกจากเจ้าของลิขสิทธิ์อันเกี่ยวกับงานลิขสิทธิ์โดยไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าของลิขสิทธิ์ การกระทำที่เป็นละเมิดลิขสิทธิ์จึงได้แก่การกระทำที่กฎหมายบัญญัติให้เป็นลิขสิทธิ์แต่เพียงผู้เดียวที่จะกระทำได้ ซึ่งมีความหมายว่า ผู้อื่นไม่มีสิทธิกระทำนั้นเอง เมื่อผู้อื่นกระทำโดยไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าของลิขสิทธิ์ ย่อมเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ (Copyright Infringement) และเจ้าของลิขสิทธิ์มีสิทธิห้ามการกระทำเช่นนั้น และเรียกร้องให้ชดใช้ความเสียหายได้

การละเมิดลิขสิทธิ์ มีอยู่ 2 ประเภท คือ การละเมิดลิขสิทธิ์ขั้นต้น (Primary Infringement) และการละเมิดลิขสิทธิ์ชั้นรอง (Secondary Infringement)

3.3.1 การละเมิดลิขสิทธิ์ขั้นต้น

การละเมิดลิขสิทธิ์ขั้นต้น หมายถึงการกระทำซึ่งกฎหมายบัญญัติว่าเป็นสิทธิแต่เพียงผู้เดียวของเจ้าของลิขสิทธิ์ โดยไม่ได้รับอนุญาตจากเจ้าของลิขสิทธิ์ ย่อมถือเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ของเจ้าของลิขสิทธิ์ พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์แบ่งการละเมิดลิขสิทธิ์ขั้นต้นออกเป็น 2 ชั้น ชั้นแรกคือหลักทั่วไปในการละเมิดลิขสิทธิ์ไม่ว่าเป็นงานลิขสิทธิ์ชนิดใด ชั้นที่สอง รวมการละเมิดลิขสิทธิ์ขั้นต้นในงานบางประเภท

หลักทั่วไปของการละเมิดลิขสิทธิ์ขั้นต้นกำหนดว่า การทำซ้ำ หรือการดัดแปลง หรือการเผยแพร่ต่อสาธารณชนซึ่งงานอันมีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัตินี้ โดยปราศจากความยินยอมจากเจ้าของลิขสิทธิ์ถือเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ (กมลนัฐ น้อยไกรไพโร, 2545, หน้า 43-45) ความหมายของ “ทำซ้ำ” “ดัดแปลง” และ “เผยแพร่ต่อสาธารณชน” ต้องนิยามเหมือนกันกับที่ใช้ในเรื่องสิทธิแต่เพียงผู้เดียว

นอกเหนือจากหลักทั่วไป พระราชบัญญัติบัญญัติถึงการกระทำซึ่งเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ขั้นต้นในงาน 5 ประเภท คือ โสตทัศนวัสดุ งานภาพยนตร์ สิ่งบันทึกเสียง งานแพร่เสียงแพร่ภาพ และโปรแกรมคอมพิวเตอร์ เนื่องจากการกระทำละเมิดงานเหล่านี้แตกต่างจากหลักทั่วไปของการละเมิดลิขสิทธิ์ และมีข้อยกเว้นโดยเฉพาะสำหรับการละเมิดลิขสิทธิ์ในงานเหล่านั้น

(ก) โสตทัศนวัสดุ ภาพยนตร์ และสิ่งบันทึกเสียง

สำหรับงานเหล่านี้การละเมิดลิขสิทธิ์ขั้นต้นรวมถึงการทำซ้ำ ดัดแปลง การเผยแพร่ต่อสาธารณชน และการให้เช่าต้นฉบับหรือสำเนา โดยปราศจากความยินยอม (พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 มาตรา 28) ขอบเขตของการละเมิดนี้กว้างขวางกว่าหลักทั่วไป เนื่องจากในงานเหล่านี้เจ้าของลิขสิทธิ์มีสิทธิแต่เพียงผู้เดียวในการให้เช่าด้วย

(ข) งานแพร่เสียงแพร่ภาพ

งานนี้มีการแสดงออกในลักษณะพิเศษและต้องตราบทบัญญัติพิเศษในการระบุการกระทำว่าเป็นการละเมิดพระราชบัญญัติว่าการกระทำต่อไปนี้ถือเป็นการละเมิด

(1) จัดทำโสตทัศนวัสดุ ภาพยนตร์ สิ่งบันทึกเสียง หรืองานแพร่เสียงแพร่ภาพ ทั้งนี้ไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วน

(2) แพร่เสียงแพร่ภาพซ้ำ ทั้งนี้ไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วน

(3) จัดให้ประชาชนฟัง และหรือ ชมงานแพร่เสียง แพร่ภาพ โดยเรียกเก็บเงินหรือผลประโยชน์อย่างอื่นในทางการค้า (พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 มาตรา 29)

(ค) โปรแกรมคอมพิวเตอร์

การละเมิดลิขสิทธิ์ขั้นต้น คือ การทำซ้ำ หรือดัดแปลง หรือเผยแพร่ต่อสาธารณะ หรือให้เช่าต้นฉบับ หรือสำเนา โดยปราศจากความยินยอม (พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 มาตรา 30) มีข้อสังเกตว่า การกระทำซึ่งเป็นการละเมิดโปรแกรมคอมพิวเตอร์มีลักษณะเหมือนกันกับการละเมิดงานโสตทัศนวัสดุ ภาพยนตร์ หรือสิ่งบันทึกเสียง ดังได้แสดงไว้ใน (ก) และอาจสงสัยว่าเหตุใดจึงต้องแยกบัญญัติไว้ถึง 2 มาตรา เนื่องจากโปรแกรมคอมพิวเตอร์มีข้อยกเว้นในการละเมิดลิขสิทธิ์ในอีกมาตราหนึ่ง ดังนั้นจึงเป็นการสะดวกที่จะแยกการละเมิดงานชนิดนี้ออกมาต่างหาก เพื่อให้สอดคล้องกับบทบัญญัติในเรื่องข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์

การละเมิดลิขสิทธิ์ขั้นต้นไม่ว่าโดยหลักทั่วไปหรือบทบัญญัติเฉพาะสำหรับงานบางชนิดจะมีสภาพบังคับทางแพ่งและอาญา แต่พระราชบัญญัติก็มีการกำหนดข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ไว้ดังจะได้อธิบายต่อไป

3.3.2 การละเมิดลิขสิทธิ์ชั้นรอง

เป็นที่เข้าใจกันว่าการละเมิดลิขสิทธิ์ชั้นรองนั้น คือการกระทำซึ่งเกิดขึ้นภายหลังจากการละเมิดลิขสิทธิ์ขั้นต้น แต่เป็นการกระทำซึ่งส่งเสริมให้มีการแจกจ่ายสำเนาที่ผิดกฎหมาย การกระทำนี้ถือว่าไม่ชอบด้วยกฎหมายและก่อให้เกิดผลร้ายให้มีการแจกจ่ายสำเนาที่ละเมิดลิขสิทธิ์ต่อไปอีก ดังนั้นพระราชบัญญัติจึงบัญญัติว่าผู้ใดรู้หรือมีเหตุอันควรรู้ว่า

(1) ขาย มีไว้เพื่อขาย เสนอขาย ให้เช่า เสนอให้เช่า ให้เช่าซื้อ หรือเสนอให้เช่าซื้อ

- (2) เผยแพร่ต่อสาธารณชน
- (3) แจกจ่ายในลักษณะที่อาจก่อให้เกิดความเสียหายแก่เจ้าของลิขสิทธิ์
- (4) นำหรือส่งเข้ามาในราชอาณาจักร (พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 มาตรา 31)

พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 แก้ไขพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2521 โดยการเพิ่มเติมการละเมิดลิขสิทธิ์ขึ้นรองขึ้น ในกฎหมายเดิมจำเลยจะต้องรู้ถึงการละเมิดลิขสิทธิ์ขึ้นต้นก่อนจึงเป็นการยากที่โจทก์จะพิสูจน์ความรู้ของจำเลยในกรณีที่จำเลยปฏิเสธว่าตนไม่รู้ข้อเท็จจริงนั้น มีคดีจำนวนมากที่ต้องยกฟ้องเพราะโจทก์ไม่สามารถพิสูจน์ได้ อย่างไรก็ตามมีคดีที่โจทก์สามารถจงใจให้ศาลเห็นว่าจำเลยรู้ว่าหนังสือซึ่งจำเลยขายเป็นสำเนางานที่ละเมิดลิขสิทธิ์ เพราะจำเลยอยู่ในธุรกิจมานาน และขายหนังสือที่แท้จริงมาก่อน (คำพิพากษาฎีกาที่ 3977/2534) พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 เดิมคำว่า “หรือมีเหตุอันควรรู้” โดยตั้งใจจะวางแนวทางให้โจทก์เพียงแต่นำเสนอหลักฐานที่เกี่ยวข้องเพื่อแสดงว่าจำเลยอาจรู้ปัจจุบันยังไม่มีตัวอย่างของการใช้องค์ประกอบความผิดใหม่ข้อนี้พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์พ.ศ.2537 ยังมีบทบัญญัติเรื่องการนำเข้าที่รุนแรงขึ้นกว่าเดิม พระราชบัญญัติเดิมยอมให้มีการนำเข้าสำเนาที่ผิดกฎหมายเพื่อไว้ใช้สอยส่วนตัวได้ แต่กฎหมายฉบับปัจจุบันได้ยกเลิกข้อยกเว้นดังกล่าวเสีย

3.4 ข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์และข้อจำกัดสิทธิแต่เพียงผู้เดียว

3.4.1 แนวความคิดของการยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์

การกำหนดให้มีข้อยกเว้นในการละเมิดลิขสิทธิ์ในระบบลิขสิทธิ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อสมดุลระหว่างประโยชน์ของเจ้าของลิขสิทธิ์กับสาธารณะ โดยหลักการแล้วเจ้าของลิขสิทธิ์มีสิทธิแต่เพียงผู้เดียวจนกว่าจะสิ้นอายุแห่งการคุ้มครอง แม้สาธารณะจะใช้ประโยชน์จากงานได้หลังจากอายุแห่งการคุ้มครองสิ้นสุดลง แต่อายุแห่งการคุ้มครองก็จะยาวนานจนสาธารณะอาจไม่ได้ประโยชน์จากการสร้างสรรค์เลย ข้อยกเว้นแห่งการละเมิดลิขสิทธิ์จึงต้องมี เพื่อปรับสมดุลแห่งประโยชน์ แนวความคิดของการยกเว้นนี้ อนุญาตให้สาธารณะได้มีโอกาสใช้งานภายในขอบเขตที่กฎหมายกำหนด แม้จะอยู่ภายในอายุแห่งการคุ้มครองก็ตาม ดังนั้นงานจึงมีประโยชน์ไม่เพียงแต่กับเจ้าของลิขสิทธิ์ แต่กับสาธารณะอีกด้วย การสมดุลประโยชน์นี้ตอบสนองกับเจตนารมณ์ของระบบลิขสิทธิ์ในการสนับสนุนการสร้างสรรค์เพื่อประโยชน์ของสังคม

แม้ว่าข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์จะเป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวางแต่ขอบเขตของการยกเว้นจะแตกต่างกันไปตามสภาพสังคมและเศรษฐกิจแวดล้อม มาตรฐานระหว่างประเทศในเรื่องนี้กว้างเพียงพอที่จะให้กฎหมายภายในของแต่ละประเทศกำหนดหลักข้อยกเว้นของตนเองได้

กรณีข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์หรือการใช้ที่เป็นธรรม (Fair Use) ถือเป็นกรณณ์ที่คนละครึ่งทางระหว่างประโยชน์ของผู้สร้างสรรค์กับสังคม การใช้งานของผู้สร้างสรรค์จึงไม่ต้องจ่ายค่าตอบแทน (The Use is Free)

3.4.2 ข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์

ในส่วนนี้ผู้จัดทำจะนำเสนอบทบัญญัติของข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ในพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 นอกเหนือจากที่จะกล่าวถึงในกฎหมายไทยจะแสดงให้เห็นแหล่งที่มาของบทบัญญัติเหล่านี้ ซึ่งรวมถึงอนุสัญญาเบิร์น พิธีสารกรุงปารีส (ค.ศ.1971) และความตกลงเกี่ยวกับการค้าเรื่องสิทธิทางทรัพย์สินทางปัญญาด้วย

หลักระหว่างประเทศมีบทบาทสำคัญในการกำหนดข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์ มีความเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ 3 ประการจากพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2521 (ค.ศ. 1978) ซึ่งบัญญัติข้อยกเว้นที่กว้างขวางกว่ากฎหมายปัจจุบัน ดังนี้

(1) พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 บัญญัติหลักเกณฑ์ทั่วไปในการพิจารณาข้อยกเว้นเรื่องการละเมิดลิขสิทธิ์ (พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 มาตรา 32 วรรค 1) ขณะที่พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2521 กำหนดข้อยกเว้นเป็นการเฉพาะเจาะจงเท่านั้น

(2) พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 บัญญัติในเรื่องข้อยกเว้นที่เกี่ยวกับคอมพิวเตอร์โปรแกรม (พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 มาตรา 35) ขณะที่พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2521 ไม่ได้บัญญัติเรื่องดังกล่าวไว้

(3) พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 จำกัดข้อยกเว้นของการละเมิดลิขสิทธิ์ให้แคบลง หรืออีกนัยหนึ่งให้ความคุ้มครองแก่เจ้าของลิขสิทธิ์มากขึ้น (พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 มาตรา 32 (1), (2), (6), (7), มาตรา 36 และมาตรา 43 เปรียบเทียบกับพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2521 มาตรา 30, มาตรา 34 และมาตรา 41)

ข้อยกเว้นของการละเมิดลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 สามารถแบ่งแยกออกเป็นข้อได้ดังนี้

3.4.2.1 เงื่อนไขทั่วไปของการยกเว้นโดยเฉพาะเจาะจง

ข้อยกเว้นทั่วไป กำหนดว่าการกระทำแก่งานอันมีลิขสิทธิ์ของบุคคลอื่นตามพระราชบัญญัตินี้หากไม่ขัดต่อการแสวงหาประโยชน์จากงานอันมีลิขสิทธิ์ตามปกติของเจ้าของลิขสิทธิ์และไม่กระทบกระเทือนถึงสิทธิอันชอบด้วยกฎหมายของเจ้าของลิขสิทธิ์เกินสมควร มิให้ถือว่าเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์

ภายใต้บทบัญญัตินี้จะต้องมีเงื่อนไข 2 ข้อในการเข้าข่ายข้อยกเว้นทั่วไป

เงื่อนไขนี้มีที่มาจากอนุสัญญาเบิร์น พิธีสารกรุงปารีส (ค.ศ.1971)และความตกลงเกี่ยวกับการค้าเรื่องสิทธิทางทรัพย์สินทางปัญญา (อนุสัญญาเบิร์น พิธีสารกรุงปารีส (ค.ศ.1971) มาตรา 9 (2) และความตกลงเกี่ยวกับการค้าเรื่องสิทธิทางทรัพย์สินทางปัญญา มาตรา 13) บทบัญญัตินี้ก่อให้เกิดข้อโต้แย้งว่าบทบัญญัติเองสามารถเป็นข้อยกเว้นของการละเมิดลิขสิทธิ์โดยอิสระต่างหากจากข้อยกเว้นโดยเฉพาะเจาะจง หรือจะต้องใช้ประกอบกับกรณีข้อยกเว้น โดยเฉพาะด้วย ปัจจุบันนี้ยังไม่มีการตีตัวอย่างแต่อย่างไร

3.4.2.2 ข้อยกเว้นทั่วไป

พระราชบัญญัติบัญญัติข้อยกเว้นการละเมิดในงานอันมีลิขสิทธิ์ว่า ภายใต้บังคับบทบัญญัติในวรรคหนึ่ง การกระทำอย่างหนึ่งอย่างใดแก่งานอันมีลิขสิทธิ์ตามวรรคหนึ่งมิให้ถือว่าเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ ถ้าได้กระทำได้ต่อไปนี้

- (1) วิจัยหรือศึกษางานนั้น อันมิใช่การกระทำเพื่อหากำไร
- (2) ใช้เพื่อประโยชน์ของตนเอง หรือเพื่อประโยชน์ของตนเอง และบุคคลอื่นในครอบครัว หรือญาติสนิท
- (3) ดิจิม วิจารณ์ หรือนำผลงานโดยมีการรับรู้ถึงความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ ในงานนั้น
- (4) เสนอรายงานข่าวทางสื่อสารมวลชนโดยมีการรับรู้ถึงความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ ในงานนั้น
- (5) ทำซ้ำ คัดแปลง นำออกแสดง หรือทำให้ปรากฏเพื่อประโยชน์ในการพิจารณาของศาลหรือเจ้าพนักงานซึ่งมีอำนาจตามกฎหมาย หรือในการรายงานผลการพิจารณาดังกล่าว
- (6) ทำซ้ำ คัดแปลง นำออกแสดง หรือทำให้ปรากฏโดยผู้สอน เพื่อประโยชน์ในการสอนของตน อันมิใช่การกระทำเพื่อหากำไร
- (7) ทำซ้ำ คัดแปลงบางส่วนของงาน หรือตัดทอน หรือทำบทสรุปโดยผู้สอน หรือสถาบันศึกษา เพื่อแจกจ่าย หรือจำหน่ายแก่ผู้เรียนในชั้นเรียน หรือในสถาบันศึกษา ทั้งนี้ต้องไม่เป็นการกระทำเพื่อหากำไร
- (8) นำงานนั้นมาใช้เป็นส่วนหนึ่งในการถาม และตอบในการสอบ(พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 มาตรา 32 วรรค 2)

การใช้ข้อยกเว้นเป็นข้อต่อสู้ในการละเมิดเกิดขึ้นเมื่อไม่นานมานี้ มีการยกข้อต่อสู้ขึ้นในคดีอาญาที่อัยการและสำนักพิมพ์ต่างประเทศ คือ เพรินท์ค ฮอล, บริษัท แม็คเกรว ฮิล จำกัด (Prentice-Hall Inc, McGraw Hill Company Inc) และ บริษัท อินเตอร์เนชันแนล พับบลิชิง จำกัด (International Publishing Inc) เป็นโจทก์ร่วมกันฟ้องต่อศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่าง

ประเทศกลาง จำเลยซึ่งเป็นเจ้าของร้านถ่ายเอกสารถูกกล่าวหาว่าละเมิดลิขสิทธิ์โดยการถ่ายสำเนา บางส่วนของหนังสือให้แก่นักศึกษา ซึ่งนำหนังสือมาที่ร้าน เพื่อขอใช้บริการถ่ายเอกสาร ศาล ทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศกลางวิเคราะห์ข้อเท็จจริง และยกเหตุผลในการชี้ว่า การกระทำของจำเลยอยู่ภายใต้ข้อยกเว้นของการละเมิดลิขสิทธิ์ คดีนี้มีการอุทธรณ์ต่อศาลฎีกาและ ยังไม่ได้มีการพิพากษา จึงพยากรณ์ได้ว่าศาลจะต้องใช้ประเด็นเรื่องข้อยกเว้นการละเมิดลิขสิทธิ์อีก มากนับแต่นี้ไป

3.4.2.3 ข้อยกเว้นในการใช้เพื่ออ้างอิง

การกล่าว คัดลอก เลียน หรืออ้างอิงงานบางตอนตามสมควรจากงานอันมีลิขสิทธิ์ ตามพระราชบัญญัตินี้ โดยมีการรับรู้ถึงความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ในงานนั้น มิให้ถือว่าเป็นการ ละเมิดลิขสิทธิ์ ถ้าได้ปฏิบัติตามมาตรา 32 วรรคหนึ่ง (พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 มาตรา 32)

3.4.2.4 ข้อยกเว้นในการใช้โดยบรรณารักษ์

การทำซ้ำโดยบรรณารักษ์ของห้องสมุดซึ่งงานอันมีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัตินี้ มิ ให้ถือว่าเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์หากการทำซ้ำนั้นมิได้มีวัตถุประสงค์เพื่อหากำไร และได้ปฏิบัติตาม มาตรา 32 วรรคหนึ่ง ในกรณีดังต่อไปนี้

(1) การทำซ้ำเพื่อใช้ในห้องสมุดหรือให้แก่ห้องสมุดอื่น

(2) การทำซ้ำงานบางตอนตามสมควรให้แก่บุคคลอื่น เพื่อประโยชน์ในการวิจัยหรือ การศึกษา(พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 มาตรา 32)

3.4.2.5 ข้อยกเว้นเกี่ยวกับโปรแกรมคอมพิวเตอร์

ข้อยกเว้นนี้พึงปรากฏในพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 เพื่อคุ้มครองโปรแกรม คอมพิวเตอร์ ข้อยกเว้นนี้มีรายละเอียดว่า การกระทำแก่โปรแกรมคอมพิวเตอร์อันมีลิขสิทธิ์ตาม พระราชบัญญัตินี้ มิให้ถือว่าเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ หากไม่มีวัตถุประสงค์เพื่อหากำไร และได้ ปฏิบัติตามมาตรา 32 วรรคหนึ่ง ในกรณีดังต่อไปนี้

(1) วิจัยหรือศึกษาโปรแกรมคอมพิวเตอร์นั้น

(2) ใช้เพื่อประโยชน์ของเจ้าของสำเนาโปรแกรมคอมพิวเตอร์นั้น

(3) ดิชม วิจารณ์ หรือแนะนำผลงานโดยมีการรับรู้ถึงความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ใน โปรแกรมคอมพิวเตอร์นั้น

(4) เสนอรายงานข่าวทางสื่อสารมวลชนโดยมีการรับรู้ถึงความเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ ในโปรแกรมคอมพิวเตอร์นั้น

(5) ทำสำเนาโปรแกรมคอมพิวเตอร์ในจำนวนที่สมควรโดยบุคคลผู้ซึ่งได้ซื้อ หรือได้รับโปรแกรมนั้นมาจากบุคคลอื่น โดยถูกต้อง เพื่อเก็บไว้ใช้ประโยชน์ในการบำรุงรักษา หรือป้องกันการสูญหาย

(6) ทำซ้ำ คัดแปลง นำออกแสดง หรือทำให้ปรากฏเพื่อประโยชน์ในการพิจารณาของศาล หรือเจ้าพนักงานซึ่งมีอำนาจตามกฎหมาย หรือในการรายงานผลการพิจารณาดังกล่าว

(7) นำโปรแกรมคอมพิวเตอร์นั้นมาใช้เป็นส่วนหนึ่งในการถามและตอบในการสอบ

(8) คัดแปลงโปรแกรมคอมพิวเตอร์ในกรณีที่ทำเป็นแก่การใช้

(9) จัดทำสำเนาโปรแกรมคอมพิวเตอร์ เพื่อเก็บรักษาไว้สำหรับการอ้างอิง หรือค้นคว้า เพื่อประโยชน์ของสาธารณชน (พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 มาตรา 35)

3.4.2.6 ข้อยกเว้นเกี่ยวกับการแสดงนาฏกรรมและดนตรีกรรม

กฎหมายบัญญัติข้อยกเว้นในส่วนที่เกี่ยวกับงานการบันเทิงว่า การนำงานนาฏกรรมหรือดนตรีกรรม ออกแสดงเพื่อเผยแพร่ต่อสาธารณชนตามความเหมาะสมโดยมิได้จัดทำขึ้น หรือดำเนินการเพื่อหากำไรเนื่องจากการจัดให้มีการเผยแพร่ต่อสาธารณชนนั้น และมีได้จัดเก็บค่าเข้าชมไม่ว่าโดยทางตรง หรือโดยทางอ้อม และนักแสดงไม่ได้รับค่าตอบแทนในการแสดงนั้น มิให้ถือว่าเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ หากเป็นการดำเนินการโดยสมาคม มูลนิธิ หรือองค์การอื่นที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการสาธารณกุศล การศึกษา การศาสนา หรือการสังคมสงเคราะห์ และได้ปฏิบัติตามมาตรา 32 วรรคหนึ่ง (พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 มาตรา 36)

3.4.2.7 ข้อยกเว้นเกี่ยวกับงานศิลปกรรม

พระราชบัญญัติกำหนดข้อยกเว้นเกี่ยวกับงานศิลปกรรมไว้เป็น 3 กรณี ดังนี้

(1) การวาดเขียน การเขียนระบายสี การก่อสร้าง การแกะลายเส้น การปั้นการแกะสลัก การพิมพ์ภาพ การถ่ายภาพ การถ่ายภาพยนตร์ การแพร่ภาพ หรือการกระทำใดๆ ทำนองเดียวกันนี้ซึ่งศิลปกรรมใดอันตั้งเปิดเผยประจำอยู่ในที่สาธารณะ นอกจากงานสถาปัตยกรรม มิให้ถือว่าเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ในงานศิลปกรรมนั้น (พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 มาตรา 37)

(2) การถ่ายภาพหรือการถ่ายภาพยนตร์หรือการแพร่ภาพซึ่งงานใดๆ อันมีศิลปกรรมใดรวมอยู่เป็นส่วนประกอบด้วยมิให้ถือว่าเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ในศิลปกรรมนั้น(พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 มาตรา 38)

(3) ในกรณีที่ลิขสิทธิ์ในศิลปกรรมใดมีบุคคลอื่น นอกจากผู้สร้างสรรค์เป็นเจ้าของอยู่ด้วย การที่ผู้สร้างสรรค์คนเดียวกันได้ทำศิลปกรรมนั้นอีก ในภายหลังในลักษณะที่เป็นการทำซ้ำบางส่วนกับศิลปกรรมเดิม หรือใช้แบบพิมพ์ ภาพร่าง แผนผัง แบบจำลอง หรือข้อมูลที่ได้จากการศึกษาที่ใช้ในการทำศิลปกรรมเดิม ถ้าปรากฏว่าผู้สร้างสรรค์มิได้ทำซ้ำหรือลอกแบบในส่วนอัน

เป็นสาระสำคัญของศิลปกรรมเดิม มิให้ถือว่าเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ในศิลปกรรมนั้น (พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 มาตรา 39)

3.4.2.8 ข้อยกเว้นเกี่ยวกับงานสถาปัตยกรรม

มีบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องอยู่ 2 มาตรา การกระทำต่อไปนี้จะไม่ถือว่าเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ในงานสถาปัตยกรรม

(1) การวาดเขียน การเขียนระบายสี การแกะลายเส้น การปั้น การแกะสลัก การพิมพ์ ภาพ การถ่ายภาพ การถ่ายภาพยนตร์ การแพร่ภาพทางวิดีโอซึ่งงานสถาปัตยกรรม (พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 มาตรา 40)

(2) การบูรณะอาคารซึ่งเป็นงานสถาปัตยกรรมอันมีลิขสิทธิ์ในรูปแบบเดิม (พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 มาตรา 38)

3.4.2.9 ข้อยกเว้นเกี่ยวกับงานอันมีลิขสิทธิ์ในภาพยนตร์

ข้อยกเว้นนี้บัญญัติว่า ในกรณีที่อยู่แห่งการคุ้มครองลิขสิทธิ์ในภาพยนตร์ใดสิ้นสุดลงแล้ว มิให้ถือว่าการนำภาพยนตร์นั้นเผยแพร่ต่อสาธารณชนเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ในวรรณกรรม นาฏกรรม ศิลปกรรม ดนตรีกรรม โสตทัศนวัสดุ สิ่งบันทึกเสียงหรืองานที่ใช้จัดทำ ภาพยนตร์นั้น (พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 มาตรา 38)

3.4.2.10 ข้อยกเว้นที่เกี่ยวกับการใช้โดยรัฐ

การทำซ้ำเพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติราชการ โดยเจ้าพนักงาน ซึ่งมีอำนาจตามกฎหมายหรือตามคำสั่งของเจ้าพนักงานดังกล่าวซึ่งงานอันมีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัตินี้ และที่อยู่ในความ ครอบครองของทางราชการ มิให้ถือว่าเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ ถ้าได้ปฏิบัติตามมาตรา 32 วรรคหนึ่ง (พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 มาตรา 43)

3.4.3 ข้อจำกัดของสิทธิแต่เพียงผู้เดียว

พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 (ค.ศ.1994) บัญญัติเรื่องข้อจำกัดของสิทธิแต่เพียงผู้เดียวตามที่กำหนดไว้ในอนุสัญญาเบิร์น พิธีสารกรุงปารีส (ค.ศ.1971) สำหรับประเทศกำลังพัฒนา ข้อความในพระราชบัญญัติ พ.ศ.2537 แตกต่างจากพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2521 ดังนั้นจึงเป็นประโยชน์ที่จะดูว่าข้อบัญญัติของอนุสัญญาเบิร์นกำหนดไว้สำหรับประเทศกำลัง-พัฒนาไว้อย่างไร

ข้อจำกัดสิทธิแต่เพียงผู้เดียวตามพิธีสารกรุงปารีส(ค.ศ. 1971)มี 2 อย่าง (ก) ข้อจำกัดสิทธิในทางแพ่ง และ (ข) ข้อจำกัดสิทธิในการทำซ้ำ

3.4.3.1 ข้อจำกัดสิทธิในทางแพ่ง

ข้อจำกัดนี้แบ่งออกเป็น 2 ระบบ ระบบแรก คือ ระบบการบังคับใช้สิทธิ และระบบที่สองเรียกว่า ระบบ 10 ปี

(ก) ระบบการบังคับใช้สิทธิ

มาตรา 2 ของภาคผนวกแห่งพิธีสารกรุงปารีส (ค.ศ. 1971) ให้สิทธิประเทศกำลังพัฒนาที่ประกาศยอมรับระบบนี้ในการแปลงงานอันมีลิขสิทธิ์ในพฤติการณ์ที่โดยภาค ผนวกนี้ อนุญาตโดยมีเงื่อนไขบางประการในการได้สิทธินี้ ระบบการบังคับใช้สิทธิให้ไว้สำหรับการแปลเพื่อวัตถุประสงค์ในการศึกษา การสอบ หรือการวิจัยเท่านั้น งานซึ่งจะถูกแปลภายใต้ระบบนี้จะต้องเผยแพร่ต่อสาธารณชนแล้วอย่างน้อย 3 ปี และไม่เคยแปลเป็นภาษาอื่นอีกในการใช้โดยทั่วไปผู้ยื่นคำขอเพื่อแปลจะต้องพิสูจน์ว่าได้ใช้ความพยายามในการขออนุญาตใช้สิทธิจากเจ้าของลิขสิทธิ์ แต่ไม่ประสบความสำเร็จในการได้รับอนุญาต หรือไม่สามารติดต่อกับเจ้าของลิขสิทธิ์ได้ นอกจากนี้ ยังมีคุณสมบัติอีกหลายประการในการได้ใช้สิทธิในระบบนี้

(ข) ระบบ 10 ปี

ภายใต้ มาตรา 5 ของภาคผนวกแห่งพิธีสารกรุงปารีส ค.ศ.1971 เสนอข้อจำกัดสิทธิแต่เพียงผู้เดียว ในการแปลสำหรับประเทศกำลังพัฒนาอีกอย่างหนึ่ง งานที่จะถูกแปลจะต้องเผยแพร่ต่อสาธารณชนมาแล้วอย่างน้อย 10 ปี และไม่เคยแปลเป็นภาษาของประเทศผู้ยื่นคำขอ ประเทศกำลังพัฒนาใดซึ่งประสงค์จะใช้ระบบนี้ต้องประกาศการยอมรับ โดยการให้สัตยาบันหรือภาคยานุวัติต่ออนุสัญญาเบิร์น

ประเทศไทยเคยยอมรับระบบ 10 ปี ในพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2521 (ค.ศ. 1978) (พระราชกฤษฎีกากำหนดเงื่อนไขเพื่อคุ้มครองลิขสิทธิ์ระหว่างประเทศ พ.ศ.2526 (ค.ศ. 1983)) เมื่อภาคยานุวัติพิธีสารกรุงเบอร์ลิน ค.ศ.1908 โดยตั้งข้อสงวนบางประการตั้งแต่เข้าเป็นภาคีครั้งแรกในสหภาพเบิร์น เมื่อพ.ศ.2474 (ค.ศ.1931) ในฐานะประเทศกำลังพัฒนา ประเทศไทยสงวนสิทธิในการแปลตามระบบนี้ อย่างไรก็ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 (ค.ศ.1994) เลิกใช้ระบบ 10 ปี และยอมรับระบบการบังคับใช้สิทธิแทน (พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 มาตรา 54 และมาตรา 55) หลังจากการตราพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 รัฐบาลได้วางประกาศต่อองค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก เมื่อวันที่ 23 พฤษภาคม พ.ศ.2538 (ค.ศ.1995) ในการขยายผลการผูกพันตามพิธีสารกรุงปารีส (ค.ศ.1971) มาตรา 1 ถึง 21 และภาคผนวก และมาตรา 2 ของภาคผนวก การภาคยานุวัตินี้มีผลสมบูรณ์ในวันที่ 2 กันยายน พ.ศ. 2538 (ค.ศ.1995) โดยข้อจำกัดสิทธิในการแปลนี้จะสิ้นสุดลงในวันที่ 10 ตุลาคม พ.ศ. 2547 (ค.ศ.2004) นอกจากประเทศ

ไทยจะสละสิทธิก่อนระชาเวลานั้น ดังนั้นปัจจุบันประเทศไทยใช้ข้อจำกัดสิทธิในการแปลโดยระบบการบังคับใช้สิทธิตามมาตรา 2 ของภาคผนวกแห่งพิธีสารกรุงปารีส ค.ศ.1971

พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 กำหนดข้อจำกัดสิทธิในการแปลตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในภาคผนวกแห่งพิธีสารกรุงปารีส ค.ศ.1971 กฎหมายให้สิทธิอธิบดีกรมทรัพย์สินทางปัญญาในการกำหนดอัตราค่าตอบแทนที่เป็นธรรมในการแปล ในกรณีที่เจ้าของลิขสิทธิ์และผู้ยื่นคำขอใช้สิทธิไม่สามารถตกลงกันได้ คู่กรณีอาจอุทธรณ์คำสั่งของอธิบดีต่อคณะกรรมการลิขสิทธิ์ภายใน 90 วันนับแต่วันได้คำสั่ง และคำวินิจฉัยของคณะกรรมการถือเป็นที่สุด

3.4.3.2 ข้อจำกัดสิทธิในการทำซ้ำ

นอกเหนือจากมาตรา 9 (2) ของพิธีสารกรุงปารีส (ค.ศ.1971) ซึ่งกำหนดข้อยกเว้นสิทธิแต่เพียงผู้เดียวในการทำซ้ำว่ากฎหมายภายในของประเทศภาคีอาจอนุญาตให้ทำซ้ำได้ในบางกรณีหากการทำซ้ำนั้นไม่ขัดต่อการแสวงหาประโยชน์จากงานอันมีลิขสิทธิ์ตามปกติ และไม่กระทบกระเทือนถึงสิทธิอันชอบด้วยกฎหมายของเจ้าของลิขสิทธิ์เกินสมควร มาตรา 3 ของภาคผนวกยังบัญญัติระบบการบังคับใช้สิทธิสำหรับประเทศกำลังพัฒนาเพื่อให้มีการทำซ้ำงานหากเป็นไปตามเงื่อนไขที่กำหนด เงื่อนไขหลายประการเป็นไปในทำนองเดียวกันกับภาคผนวก 2 ในเรื่องระบบการบังคับใช้สิทธิในการแปล

พระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ พ.ศ.2537 บัญญัติข้อยกเว้นในการใช้สิทธิในการทำซ้ำตามที่ได้กล่าวในหัวข้อ 3.4.2 แต่ไม่ได้บัญญัติระบบการบังคับใช้สิทธิในการทำซ้ำ ซึ่งแตกต่างจากระบบการบังคับใช้สิทธิในการแปล